CUM S'A STRICAT LIMBA ROMÂNEASCĂ? [1]

In seara de 13 Martie 1906, o mişcare violentă s'a produs pe uliţile Capitalei; studenţi, şcolari, manifestanţi de toate categoriile s'au adunat cu sgomot şi larmă mare pe piaţa Teatrului Naţional; au năvălit cu sila în sală, au dat cu pietre în soldaţii însărcinaţi cu paza ordinei, dintre care mai mulţi au fost răniţi; trăsuri în care se aflau femei gătite de sărbătoare, ce se duceau la teatru, au fost atacate pe stradă şi bietele cucoane s'au întors speriate acasă, astfel că reprezentaţia din acea seară nu s'a putut da.

Care era pricina ce ridicase protestările sgomotoase ale tineretului universitar, precum şi ale şcolarilor învăţământului secundar? Erà vorba de o crimă de les-naţionalism, de o pîngărire a Treatrului Naţional.

O societate de binefacere *Obolul*, care vine în ajutorul copiilor săraci, a orfanilor, dându-le bani, îmbrăcându-i la Paşti şi la Crăciun, înlesnindu-le mijloace de a învăţà o meserie şi d'aşi câştigà viaţà, organizase, ca şi în alţi ani, o reprezentaţie la teatrul naţional, în folosul fondului său, şi pe lângă o piesă românească, pusese (*Proh Pudor*) pe program şi un vodevil franţuzesc ce urmà să fie jucat în limba franceză de către nişte artişti amatori: doamne şi domni, din societatea Bucureşteană.

Biruinţa manifestanţilor a fost desăvârşită. Organizatorii

---

(1) Pentru etimologia cuvintelor româneşti, am întrebuinţat «*Dicţionarul universal al limbii române*» al lui Lazăr Şeineanu;

serbării de bine-facere au restituit (1) banii luați pentru o reprezentație care nu putuse fi dată; fondul de ajutor al copilașilor orfani a fost redus în acel an în mod simțitor; și în urma celor petrecute reprezentația de binefacere în limba franceză nu s'a mai dat de societatea *Obolul* la Teatrul Național în folosul copiilor săraci ai capitalei.

De atunci în fiecare an, precum celebrăm luarea Griviței sau căderea Plevnei, se sărbătorește, mi se pare, de o parte din studențimea românească aniversarea glorioasă a acelei biruințe a naționalismului a limbei românești asupra străinismului și franțuzismului.

Sărmana limbă românească! A găsit în acea seară, vrednică de amintire, apărători înfocați, ca s'o scape de o primejdie închipuită, d'o ofensă imaginară, rezultând din faptul unei reprezentații la Teatrul Național a unui vodevil francez dat în limba în care a fost scris (2). Dar nimenea nu s'a sculat

---

(1) Bine înțeles cea mai mare parte din cei se plătiseră cu prețuri mari lojile și locurile la orchestră, au refuzat restituirea ce li se oferià.

(2) Ca să vie publicul la o reprezentație la care locurile se plătesc îndoit și întreit, trebue neapărat atracția unei noutăți. Nimic mai firesc de cât reprezentarea uneia din nenumăratele opere dramatice ce în fiecare an ies la lumină, mulțumită Pleiadei de autori de talent cari au făcut din capitala Franției isvorul cel mai bogat al artei dramatice contimporane. Dar nu s'ar puteà da oare în traducție românească acele vodevile, comedii? Mai întâi, nu vedem ce ar câștigà prestigiul limbei și al literaturei naționale prin faptul reprezentărei unei simple traduceri, căci opera tot străină ar rămâneà.

Al doilea: cine nu știe că o operă de această natură pierde, trecând dintr'o limbă într'alta, aproape toată viața, toată frumusețea, toată grația sa? *Tradutore, Traditore* zic Italienii.

Nu este de mirare că în ziua de astăzi să nu putem încă rivaliza cu cea mai fecundă și cea mai bogată școală dramatică ce este în lume.

Oare este o rușine pentru noi, ca toate monumentele menite a celebra pe oamenii iluștri ai României, începând cu Mihai-Viteazul și Ștefan-cel-mare și încheind cu Ioan Brătianu și Kogălniceanu, să fie opera unor artiști Francezi sau Italieni?

In faza actuală a desvoltării noastre naționale, n'avem încă și nici

ca să o apere în contra acelora care de 70 de ani şi mai bine, sub pretext de a o curăţi de elemente străine au batjocorit'o, au pocit'o, transformând vechea, frumoasă şi armonioasă limbă a strămoşilor noştri, limbă vorbită odinioară tot atât—dacă nu mai curat de către ţărani, ca şi de cei cu ştiinţă de carte, — într,o limbă stricată, adeseori caraghioasă, aceia ce numesc francezii un *jargon,* un fel de idiom artificial ca *Volapückul* sau *Esperanto.*

Şi astfel din graiul viu, colorat, plin de dulceaţă care eşise din gura poporului nostru, au făcut un lucru mort, decolorat, insipid ca o floare uscată care rămâne fără frumuseţe şi fără miros.

In zadar au protestat oameni de talent, adevăraţi eruditi, Maiorescu, Odobescu; protestările lor au rămas pentru mulţi aproape fără rezultat; lucrarea nefastă a mers înainte, măini barbare n'au încetat de a măzgăli icoana frumoasă şi nepreţuită pe care neamul românesc îşi zugrăvise firea, ideile, simţirile şi pasiunile.

Profesorii, institutorii şi învăţătorii n'au încetat să înveţe pe bieţii şcolari dela sate ca şi dela oraşe a zice: *fiitor* în loc de *viitor*, (1) *fructe* în loc de *poame,* (2) danţ în loc de joc; nesuferitul şi pedantescul *ambi*, *ambele,* în loc de *amândoi, amândouă* (3), după cum au învăţat şi ei dela pe-

---

nu putem să avem o şcoală mare de sculptură naţională, un număr de artişti români, care să poată executa opere monumentale.

Nu trebue nici să ne mirăm, nici să ne ruşinăm: Va veni de sigur vremea când poporul Român va fi destul de bogat, de înaintat şi de numeros ca să producă şi o şcoală dramatică şi o pleiadă de sculptori de talent, aşà în cât să nu mai fie silit să recurgă la străini pentru slăvirea fiilor săi.

La St. Petersburg, statuia lui Petru cel Mare, ridicată la sfârşitul veacului al XVIII lea, este opera unui artist francez, Falconnet; azi Rusia nu mai are nevoe de a chema artişti străini. Va veni vremea şi pentru noi; acea vreme n'a sosit încă!

(1) Ca şi când francezii în loc de *avenir,* ar zice subt cuvânt de latinizare a limbei: le *futur.*

(2) latineşte *poma.*

(3) Latineşte: *ambo, duo,* din care prin contracţie s'a format: *amândoi;*

danţi ignoranţi (cel mai primejdios soiu de pedanţi) care, neştiind aproape de loc latineşte, vorbid puţin franţuzeşte, credeau că fac mai latinească, limba românească, înlocuind cuvinte curat latineşti prin altele luate din limba franceză şi care une-ori nici latineşti de origină nu erau (1).

Iată adevăratul *franţuzism* care a molipsit şi stricat limba noastră (2). Iată răul adânc de care au suferit şi suferă încă şi limba şi cultura şi literatura noastră.—In contra acestei nenorocite porniri de înstreinare, vin la rândul meu să ridic o protestare, fără nădejde mare de a fi ascultat, dar s'or adăoagă poate alţii lângă mine care la rândul lor să ducă lupta înainte. — Va sosì poate ziua când bunul simţ, va eşì învingător. Să deà Domnul ca acea zi să vie cât mai curând şi ca în sfârşit să nu mai vedem pe Români, supt·cuvânt de mândrie naţională, ruşinându-se d'a vorbì româneşte.

Mă voi silì acum să arăt: pentru ceice nu par a fi aflat nici până azi de unde ne-a venit răul, concepţia greşită din care a izvorit toate urmările nenorocite pe care toţi oamenii iubitori ai limbii româneşti trebue să le deplângă.

II. Voi arătà câte vorbe frumoase s'au înlocuit prin altele artificiale, uricioase şi neînţelese de popor.

III. Voi arătà urmările nefaste pe care le-a adus acea rătăcire şi din punctul de vede al literaturii naţionale şi din acela al instrucţiunii şi al culturii intelectuale a claselor de jos.

---

(1) *Ucigaş, ucidere,* (latineşte, occidere vechiu francez *occire*), au fost înlocuite prin *asasin, asasinat* introduse în limba franceză din Asia Mică! în vremea cruciatelor; origina expresiei franceze vine dela capul unei secte de fanatici care îmbătà cu *haşiş* pe adepţii lui ca să-i trimeată să săvârşească omoruri, (haşisin, asasin). Iată cum s'a latinizat limba românească!

(2) Pe lângă acest franţuzism precugetat, sistematic născut din inepţia şi ignoranţa unor pretinşi reformatori, mai este şi altul, pro venind din faptul că foarte mulţi tineri, făcându-şi studiile în Franţa s'au obişnuit a vorbì franţuzeşte mai mult chiar de cât româneşte şi, cum se întâmplă în asemenea caz, au introdus fără a-şi dà seamă, în limbă *galicisme*, locuţiunii viţioase din punctul de vedere românesc; dar răul cel mare l'au făcut cei ce au lucrat sistematic, nu inconştient.

IV. Voi arătà prin pilde trase din cărţile vechi, mai ales din cele bisericeşti, care sunt o adevărată comoară pentru cei ce vor să înveţe adevăratul graiu românesc, cât de frumoasă, de dulce, de expresivă, de bogată erà limba de odinioară şi punând în paralelă aceleaşi idei exprimate în limba veche şi în *Volapükul* de azi, voi lăsà ca cititorul să judece ce am avut şi ce am perdut.

V. In sfârşit voi arătà care este, după mine, leacul la acest rău şi unele mijloace de a-l vindecà, dacă nu de tot, — căci din nenorocire răul este preà adânc intrat în organismul nostru — cel puţin d'a-l micşorà, şi în orice caz a-l oprì d'a mai merge înainte.

De se va produce o reacţiune salutară în mintea acelora care sunt însărcinaţi cu conducerea şcoalelor noastre de toate treptele, de se va convinge elita intelectuală că rău s'a făcut, ceeace de 70 de ani se face, că bine ar fi să ne lepădăm de pedantismul francezo-latinesc, care ne-a dat o caricatură de limbă; dacă ar urmà pilda bună dată de adevăraţii poeţi (Coşbuc, Goga etc,) care nu se sfiesc a scrie cum au vorbit Românii de atâtea sute de ani, vom fi vindecaţi în parte de boala de cari ani am suferit!

CAPITOLUL I.

Ce este o limbă? Cine o face? Cum evoluează?

O limbă este un organism viu. Ca tot ce este viu, se află în stare de veşnică transformare; creşte, se desvoltă; une-ori dă îndărăt; precum din lemnele unei păduri, din crăcile şi frunzele unui pom, unele se usucă şi cad, şi sunt înlocuite prin altele noi, tot aşa sunt cuvinte, locuţiuni care se şterg încetul cu încetul din mintea poporului, şi sunt înlocuite prin altele noi; pe lângă aceasta mărindu-se cercul ideilor unei naţiuni este firesc lucru ca pentru idei noi necunoscute strămoşilor noştri, să întrebuinţăm cuvinte noi (1)

---

1) Astfel vedem că *Lucreţiu*. (*De Natura Rerum*) marele poet — filosof, având a exprimà în limba latină ideile filosofiei şi ale meta-

nimic mai firesc, nimic mai legitim şi nu ne putem mirà, dacă limba Românilor dela începutul veacului al XX-lea nu seamănă întocmai cu limba din scrierile vechilor noştri cronicari; precum nici limba franceză de azi, nu este aceiaşi ca cea dela începutul Renaşterii sau nici chiar ca cea din vremea lui Ludovic al XIV-lea care a fost veacul de aur al limbii şi literaturii franceze.

Legile şi normele acestei fireşti şi inevitabile evoluţii a oricărei limbi, le găsim expuse în *Arta Poetică* a lui Horaţiu, cu o minunată precizie şi tot de odată cu bunul simţ care este caracteristica omului în adevăr superior. Poetul, mai întâi, revendică pentru sine dreptul d'a introduce în limba latinească cuvinte noi, precum au făcut cei dinaintea lui: Caton (în proză) şi Eniu (în poezie), care au înavuţit limba părintească:

. . . . „*Ego cur acquirere pauca,*
„ Si *possim, invideor, cum lingua Catonis et* Enni
„ *Sermonen patrium ditaverit, et* nova rerum
„ *Nomina protulerit?* (1).
„ Dabiturque licentia sumta *pudenter*
„ Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem — si
„ Graeco fonte cadant, *parcè de — torta...* (2). şi poetul

încheie cu aceste versuri care descriu pe scurt în modul cel mai precis şi totodată cel mai deplin, modul cum evoluează şi se transformă o limbă.

Multa renascentur quae jam cecidere, cadentque
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

---

fisicei Eline necunoscute până atunci de Romani, se plânge ds sărăcia limbei latine *Propter egestatem linguae*.

(1) De ce dacă pot şi eu să câştig câteva cuvinte nu mi s'ar da voe, pe când limba lui Caton, şi a lui Eniu a înavuţit graiul părintesc dându-ne numiri noi ale lucrurilor.

(2) „Şi se va dà voie de care să ne servim cu discreţiune (expresia poetului este mai energică *pudenter*, cu pudoare, (ruşinos) şi cuvintele noi create de curând vor aveà trecere dacă vor veni din isvor elin, luate cu parcimonie.

Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi (1).

După cum vedem, Horaţiu nu este de loc în privinţa limbei, un conservator îndărătnic, un duşman al noutăţilor; din contră revindică cu tărie dreptul de a introduce cuvinte noi, neologisme, în limba strămoşească şi expune în mod şi elegant şi limpede, teoria evoluţiei fireşti a graiului omenesc. Care sunt însă cele două idei fundamentale ale teoriei lui Horaţiu în această privinţă, idei care sunt diametral opuse metodei întrebuinţate de pretinşi reformatori ai limbei româneşti?

Cumpătarea: Această ideie o exprimă de trei ori; *licentia sumta* **pudenter** (cu moderaţiune, cu ruşine) *Nova verba*.. *şi Greaco fonte cadant parce detorta* (cuvinte noi luate cu parcimonie) din isvorul Elin.

Şi în sfârşit *„Ego cur acquirere pauca etc.*

Ce cere poetul? dreptul de-a dobândi *puţine* cuvinte nouă.

Cât de departe suntem de pedanţii care într'o bună zi s'au aşezat pe scaunul de judecător, şi au chemat dinaintea Tribunalului lor pe biata limbă românească sub invinuire de corupţiune, de străinism, şi au hotărât isgonirea cu sutele şi cu miile a cuvintelor bănuite sau... dovedite a fi străine între care, cum voi arătà mai la vale, o mulţime de cuvinte curat latineşti!

A doua ideie fundamentală a lui Horaţiu se deosibeşte încă mai mult de metoda aşa zişilor reformatori ai limbei Româneşti.

Horaţiu (ca toţi scriitori de geniu, ca Rabelais, Molière sau Lafontaine la Francezi) recunoaşte în această materie suveranitatea poporului.

Limba n'o făuresc cărturarii, n'o decretează filologii din fundul bibliotecii lor. Nu! ea ese din geniul, din firea, din temperamentul, din moravurile unui popor (2). Obiceiul, uzul

---

(1) Multe vorbe se vor renaşte care acum sunt căzute, şi altele vor cădeà care astăzi sunt în onoare, de và voi uzul care are şi puterea şi juridicţiunea şi dreptul de a statornici normele în privinţa limbei.

(2) Este cunoscută vorba lui Molière careziceà că spre a învăţa

este în această privinţă suveran desăvârşit. Cu câtă energie exprimă Horaţiu această ideie, îmbrăcând pe acest stăpân al limbei cu toate atribuţiile suveranităţei; dreptul *(jus)* jurdicţiune *(arbitrium)* dreptul d'a legifera : *(Norma)*.

Aceasta nu và să zică bine înţeles că în evoluţia unei limbi, scritorîi, poeţii, filosofii, oratorii, n'au şi ei o parte mare şi legitimă.

Ei sunt aceia care din limba populară fac o limbă literară, mai bogată, mai complexă şi mai nuanţată; dar la temelia lucrărei lor este idioma cea adevărată, aceea a poporului şi nici unuia din scriitorii geniali: Lucreţiu, Virgiliu Horaţiu, la Latini; Petrarca şi Dante la Italieni; Malherbe, Corneille, Molière şi alţi atâţia la Francezi; Goethe şi Schiller la Germani, care au dat forma desăvârşită şi literară limbei populare a naţiunei lor, nu le-a trecut vre-o dată prin minte ideiea caraghioasă d'a se pune să fabrice în cabinetul lor de lucru o limbă nouă, artificială, după un sistem preconceput (1) şi fără a ţine socoteală de trecutul, de geniul, de istoria poporului lor; tot aşà şi la noi poeţii cei adevăraţi, Alexandri, Eminescu, Coşbuc etc. întrebuinţează mai nainte de toate graiul poporului şi folosindu-se bine înţeles de dreptul d'a întroduce în limbă cuvinte şi locuţiuni noi *(licenţia sumta pudenter)* nu s'au sfiit a vorbì ca poporul şi n'au fugit de vorbele de origină nelatinească. Cine vreà să-şi facă o ideie despre frumuseţea adevăratei limbi româneşti, citească numai câteva strofe din *Adio Moldovei*, *Steluţa*, *Nunta Zamfirii*, spre pildă, şi să le pue alături cu vreuna din poesiile scrise în limba neo-românească. Astfel

---

adevărata limbă franceză, se duceà unde? La piaţa mare (Halle) din Paris, acolo ascultà şi învaţà.

(1) Un poet de altmintrelea poet adevărat şi mare, *Ronsard* a făcut o încercare în această direcţie. Bunul simţ neclintit al poporului francez nu l'a urmat pe această cale. Eată cu ce asprime, împinsă chiar până la nedreptate, judecà Boileau (Art Poetique) încercarea lui Ronsard:

„Mais sa Muse en français parlant *grec et latin*
„Vit dans l'âge suivant par un retour grotesque
„Tomber de ses grands mots le faste pédantesque

cum a eşit din oficina pedanţilor care, sub pretext de regenerare, s'au pus să fabrice o limbă românească nouă şi n'au isbutit de cât să strice ceea ce primisem dela părinţii noştri.

Care a fost rătăcirea, acelora care au inceput de mai bine de 70 de ani lucrarea nefastă de pretinsă reformă a limbei româneşti?.

La început găsim o ideie de nationalism exagerat, rău înţeles; voinţa, dealmintrelea vrednică de toată laudă, d'a adeverì înaintea lumei faptul că poporul Român este de viţă Romană, că se trage din Coloniile lui Trajan şi că limba noastră face parte din familia mare a limbelor neo-latine; fapt de altmintrelea recunoscut încă dela sfârşitul veacului al XVIII-lea şi dela începutul veacului XIX-lea de călătorii din Europa apuseană cari ne-au vizitat pe vremuri (1) prin urmare cu mult înainte d'a se începe mişcarea, de aşà zisa, regenerare (? ?) şide latinizare a limbei Româneşti.

Cel d'intâiu lucru de făcut în această direcţie erà înlocuirea alfabetului cirilic prin cel latinesc; reformă cât se poate de legitimă şi care, smulgând masca străină a idiomei strămoşeşti, lasă îndată să se recunoască adevărata ei fizionomie, şi nobila familie din care se trăgeà.

Ce om, nu numai din ţările neo-latine, dar şi din cele Anglo-Saxone sau Germane, cunoscător al limbei latine ar fi stat un minut la îndoială şi n'ar fi recunoscut o limbă neolatină citind scrise cu litere latineşti cuvinte ca: *an*, *lună*, *frig*, *cald*, *bărbat*, *femeie*, *muiere*, *frate*, *soră*, *socru*,

---

(1) Astfel Prinţul de Ligne care sub domnia celui din urmă Mavrocordat (sfârşitul veacului al XVIII-lea) a petrecut câtăva vreme la Iaşi, constată faptul; tot aşà şi Englezul Wilkinson care la sfârşitul cărţii ce a scris sub titlul „*Tableau historique, politique et geographique de la Moldavie et de la Valachie*" publicată la 1824 (Ediţiunea a doua a traducţiunii în limba franceză: Bomber. Paris) dă la sfârşitul cărţii sale o mică listă comparativă de cuvinte similare româneşti (pe cari le numeşte *Moldoveneşti*, cu cuvinte franceze, italiene şi latineşti.

ginere, nepot, vieața, moarte, lung, lat, larg, urs, lup, vulpe, vacă, bou, taur, aur, argint, fier, mort, viu şi altele atâtea care la noi au rămas poate mai aproape de limba vechilor romani, decât bunăoară la Francezi sau Ispanioli?

Introducerea alfabetului latin trăgeà după sine alcătuirea şi fixarea unei ortografii noi; după oare-şi care ezitaţiuni şi rătăciri pornite tot din ideea unui pedantism etimologic (1) încetul cu încetul s'a format şi fixat o ortografie destul de simplă şi care — spre marele folos al claselor de jos pentru care o ortografie complicată (2) constituie o greutate mare — nu prea depărtează limba cea scrisă de limba cea vorbită.

Fără îndoială, nu la înlocuirea alfabetului cirilic prin cel latinesc se puteà mărgini mişcarea de modificare a limbei româneşti în cursul veacului trecut.

Limba, organism viu ca şi poporul ce o vorbeşte, este icoana ideilor, a culturii, a civilizaţiei sale; întinzându-se cercul ideilor, vorbe noi trebuiau să exprime noţiunile cu care se înavuţise patrimoniul intelectual al poporului; schimbându-se cultura şi educaţia (cum s'a întâmplat cu noi când cultura şi limba franceză au înlocuit pe cele greceşti) neapărat că multe cuvinte odinioară întrebuinţate au fost înlocuite cu altele noi cari aveau să capete dreptul de cetăţenie.

Cunoştinţa din ce în ce mai răspândită a limbei şi a literaturei franceze trebuià să aibă două urmări; una firească şi legitimă: pentru ideile cele noi pentru cari trebuià cuvinte noi, limba poporului educator al Romanilor, — limba neo-latină ca şi a noastră, — erà dela sine indicată, spre a ne dà cuvintele, expresiunile, locuţiunile ce ne lipseau; (3)

---

(1) Spre pilbă: *aqueste, aquele* în loc de aceste, acele; *volia, nevolia*, în loc de voie, nevoie, *celli boni* în loc de cei buni; *scambatione* în loc de *schimbare, baserica!!* în loc de biserica! (Laurian şi Maxim).

(2) Cum este spre pildă ortografia franceză.

(3) Astfel vedem că în limba franceză, cuvintele de sport, *handicap*

cealaltă mai puţin legitimă erà aproape inevitabilă; obiceiul de a vorbì şi d'a scri mult o limbă străină, produce neapărat o infiltraţie a unor expresiuni şi locuţiuni dintr'o limbă într'alta; răul nu este mare când acea infiltraţie nu ia proporţiunile unei inundaţii, dar ceeace este nesuferit, ceeace e cu desăvârşire dăunător, şi mai ales ceeace strică o limbă, este invaziunea unor locuţiuni speciale, caracteristice, (numite *idiotisme* în limba gramaticală) luate dintr'o idomă streină şi care niciodată nu se pot traduce *ad-litteram* în alta (1).

Ei bine, de acest rău suferă de mult graiul Românesc; vina aici nu e atât a profesorilor fabricanţi de Volapück, cât a *relelor deprinderi ale societăţii noastre* care n'a controlat cu destulă severitate şi băgare de seamă invaziunea în limba naţională a unor locuţiuni vicioase, şi, — învăţată fiind a le găsi corecte în limba franceză, — n'a băgat de seamă că, introduse în limba Românească, erau de râs şi că mai bine ar fi fost a vorbì o limbă Românească curată, decât o curcitură de limbă, care nici românească, nici franţuzească nu este.

Astfel spre pildă în limba franceză cuvântul „*air*" (aer) are între altele şi înţelesul de fizionomie, înfăţişare; „*L'air* „*du visage;*

Stud-Book, turf); multe din cele relative la căile ferate (*rail, tunnel, Wagon*) sunt împrumutate dela Englezi; în limba militară Germană *Armee Corps; Division; Regiment; Infanterie, Soldaten*, etc sunt luate dela Francezi; De ce? Cele dintâiu căi ferate au fost construite în Anglia; dela Englezi s'a introdus în Franţa obiceiul şi gustul *Sportului*. Franţa, care multă vreme a avut cea mai puternică organizare militară în Europa, a fost în această privinţă model pentru toate celelalte naţiuni: şi de aceea şi terminologia militară este franceză.

(1) Spre pildă Germanii zic în limba familiară şi populară: *Das ist mir Wurst*, Francezii zic; *je m'en bats l'œil.*

Inchipuiţi-vă Francezul zicând: *Cela m'est saucisse;* sau Românul: *Mă bat pe ochi.*

Aceste idiotisme trebuie neapărat să rămâie în ţara unde s'au născut şi nu se pot nici odată importà în alta.

„Chacun pris en son *air* est agréable en soi;
„Ce n'est que *l'air* d'autrui qui peut deplaire en moi. (Boileau).

De unde locuţiuni ca acestea:

Il a *l'air* de vouloir dire;.....

Il a *l'air* mécontent, etc., etc.

Noi în loc să zicem pe românește:

Pare c'ar vreà să zică;

Pare a fi nemulţumit, sau se arată nemulţumit; ne-am obişnuit să zicem; *are aerul* d'a zice, *are aerul nemulţumit*, fără a ne da seamă cât de caraghioasă este expresiunea.

Inchipuiţi-vă Germanii zicând:

„Er hat die Luft zu sagen; Er hat die *Luft unzufrieden!!*

Altă pildă: în limba Franceză, *le ciel* (Cerul) însemnează prin metaforă şi *Dumnezeirea*:

„Le *ciel*, le *juste ciel* par la meurtre honoré".
„Du sang de l'innocence est il donc altéré?", (Racine; Iphigénie).

Astfel se explică de ce Francezii zic:

Ciel! Grâce au Ciel; Plût au Ciel; Fasse le Ciel, etc. etc.

Noi ne-am pus să zicem: *Facă Cerul* în loc de, să deà Domnul; *Graţie cerului* în loc de slavă Domnului (1).

De câte ori am auzit la Teatrul Naţional cu o crispaţiune nervoasă, exclamaţiuni de felul ăsta: *Cerule!* sau chiar *Mari Zei!* (Grands Dieux) şi atâtea alte galicisme cari strică cu desăvârşire stilul unei opere teatrale.

Eată adevăratul *Franţuzism* de care ar trebuì să ne fie ruşine când îl vedem infectând repertoriul Teatrului Naţional; aici este răul cel adevărat, iar nu în reprezentarea accidentală a unui vodevil dat în limba în care a fost scris, şi care prin traducere ar pierde tot hazul şi toată graţia sa.

(1) Noi rîdem când auzim pe Cucoana Chiriţa zicând: *J'ai lavé le tonneau* (am spălat putina); *J'ai donné une bouche à la cuisinière* (am dat o gură bucătăresei) şi nu ne dăm seama că adeseori în presă, în cuvântări politice, în scrieri literare chiar, vorbim o românească tot atât de caraghioasă ca franţuzeasca bietei Cucoane.

Dar răul acesta, cât a fost el de mare şi de vătămător, nu este cel mai rău din câte s'au năpustit asupra bietei limbi româneşti.

Adevăraţii ei duşmani, acei cari au desfigurat-o şi au stricat-o, sunt oameni cari în mod sistematic pornind dela o ideie greşită au avut pretenţia şi şi-au însuşit dreptul *de a fabricà o limbă Românească nouă*, întocmai cum fac acei, care în dorinţa de a da naţiunilor civilizate o limbă de afaceri universală şi lesne de învăţat, au fabricat *„de toutes pièces"* cum zic Francezii, cele două idiome artificiale numite *Volapück* şi *Esperanto*.

Imprejurările în care a început mişcarea sunt cunoscute; sistema de curăţire a limbii, de isgonire a tuturor cunoştinţelor ce nu erau latineşti, a luat naştere în Transilvania.

In lupta crâncenă ce o duce poporul Român de dincolo, pentru apărarea naţionalităţii şi a limbei sale, legitima mândrie a originei noastre latine a împins pe conducătorii mişcărei naţionale la o adevărată ciudăţenie: *latinizarea artificială, sistematică a limbei naţionale;* şi atunci au ajuns la această concepţie extraordinară: au considerat limba Românească, cea vorbită de atâtea veacuri de milioane de oameni, *ca neavând fiinţă;* au crezut că un mic număr de oameni puteau să-şi însuşească dreptul de a o tratà după bunul lor plac, de a eliminà din idioma vorbită de zece milioane de fiinţe omeneşti, cuvinte cari exprimau idei fundamentale, cuvinte transmise din generaţie în generaţie de mai bine de o mie de ani, şi să le înlocuiască cu altele noi fabricate de dânşii.

Odată ce am intrat pe această cale, toată lumea s'a pus să cureţe, să purifice, sá dreagă limba Românească; toţi şi-au închipuit că puteau facep exerienţe cu dânsa ca în *anima vili*. Şi care erà *anima vilis?* Limba părinţilor, a strămoşilor noştri!

Rezultatul îl vedem cu toţii: învăţaţi, jumătăţi de învăţaţi, ignoranţii mai ales s'au pus pe lucru (1).

Cu toţii s'au crezut în drept a face şi a desface; a eliminà cuvinte intrate adânc în geniul, în tradiţiunile, în zicătorile poporului; a le înlocuì prin altele fabricate de dânşii şi din „epuraţiune în amelioraţiune", din latinizare în modernizare, au ajuns să încurce ideile poporului, să facă pe ţărani şi pe muncitorii din oraşe să întrebuinţeze pe dos, *anapoda* cum se ziceà odinioară, *„à tort et à travers"* cum zic Francezii, nişte vorbe necunoscute lor, neînţelese, sau rău înţelese de dânşii.

Ciudat mod d'a înţelege patriotismul şi mândria naţională! S'au lepădat de graiul părinţilor lor; le-a fost ruşine de dânsul ca şi când ar fi fost o limbă păsărească, idiomă bâlbâitoare a unei populaţii de Zuluşi sau de Polinesiani; şi n'au văzut că adevărata ruşine nu erà d'a aveà într'atâtea cuvinte latineşti şi unele luate dela popoarele ce ne înconjoară, ci de a vorbì o caricatură de limbă de care poeţii noştri cei advăraţi au ştiut, slavă domnului, a se ferì, dar care domneşte vai! în presă, în politică, în şcoli, şi în vobirea de toate zilele.

(Va urma) I. N. LAHOVARY.

---

(1) Astfel spre pildă la Biserica Cretzulescu, am auzit uimit pe preoţi zicând: drept credincioşilor *Christiani!* Aşà dar *nici Creştinii* nu mai au dreptul d'a fi Români! Inchipuiţi-vă un preot Francez zicând: Christian în loc de Chrétien sub cuvânt că vorbind astfel se apropie mai mult de limba mumă.

CUM S'A STRICAT LIMBA ROMÂNEASCĂ?

(Urmare)

CAP. II.

Slavismul în limba Românească; Cum s'a curăţit limba de slavism; rezultatul.

Lupta cea mare a ultra latiniştilor a fost dusă bine înţeles în contra elementului slav întrupat *ab antiquo* în limba Românească; din toate elementele străine de latinism ce s'au introdus în cursul veacurilor în limba urmaşilor coloniilor lui Traian, acela este cel de căpetenie, fiind şi cel mai mare la număr, dar mai ales fiindcă de multe veacuri o mulţime de cuvinte slavoneşti erau contopite cu desăvărşire în limba naţională; intraseră aşà de adânc în cugetul poporului, în cât făceau parte dintr'o mulţime de locuţiuni, de zicători, în sfârşit fiindcă multe din ele aveau o mulţime de derivate care cu greu se pot înlocuì, aşà încât, orice încercare de a eliminà acele cuvinte din limba vorbită şi scrisă de atâtea sute de ani, de atâtea milioane de Români, trebuià să aibă ca urmare firească, desfigurarea limbii, alterarea ei, şi înlocuirea graiului colorat, expresiv, original al poporului Român printr'o limbă stricată, artificială, lipsită de originalitate şi aproape desbrăcată de toată frumuseţea ei firească (1) Intreb acum: de ce s'a făcut aceasta?

---

(1) Celor ce vor voì a'şi da seama de acest adevăr le voiu arătà o metodă pe cât de lesne de întrebuinţat pe atât de demonstrativă:

Ce nevoe? Ce folos? Ce câştig? Ca să dovedim lumii că eram popor de viţă latinească? Dar dovada erà făcută: Destul să se adune miile de cuvinte curat latineşti de care e plină limba Românească, mai ales cuvintele cari sunt la temelia ori cărei idiome; acelea cari exprimă idei ce nici un popor nu le pierde nici odată din vedere, ce nu ies nici odată din mintea şi memoria lui; toate acestea sunt latineşti, şi mai puţin alterate la noi poate, de cât la celelalte popoare neolatine, afară de Italieni.

Aşa dar, dacă erà vorba de a dovedi filiaţiunea noastră, lucrarea de reformă a limbii erà fără nici un folos; dovada erà făcută şi nici un savant serios şi nepărtinitor nu mai contesta latinitatea limbei româneşti.

Care puteà dar să fie scopul şi rezultatul încercării de isgonire din limba Românească a cuvintelor isvorîte din limba Slavă? Nu puteà fi altul, decât a susţine o minciună şi un *non sens* istoric şi filologic!

Cum au putut vre-odată oameni cu judecată, oameni cu mintea sănătoasă, să creadă că vor puteà şterge istoria şi trecutul unui popor; că vor puteà amăgi şi înşela pe filologii pătrunzători, pe savanţii istorici ai Europei culte, care au isbutit să descifreze hieroglifele Egipţiane şi scriptura *cuneiformă* Asiriană şi să-i facă să creadă că, între

---

să traducă din Româneşte în Franţuzeste un articol de jurnal (din cele mai bine scrise) sau un discurs politic în stilul nou; vor vedeà că traducerea Franceză este mai bună decât originalul Românesc, limba noastră de azi ne fiind decât o imitaţie şi o contrafacere a celei Franceze. Să încerce din contră traducerea în limba Franceză a unui basmu popular, a uneia din frumoasele poezii ale *Folklorului* nostru; vor vedeà cu ce greutate va puteà să treacă dela o idiomă la cea laltă şi cât va pierde în graţie, în culoare, în vioiciune, frumoasa limbă a strămoşilor noştri prin transpunerea într'o idiomă străină. Sau să alăturì acelaş text din Scriptură, spre pildă, din Cântarea Cântărilor in vechea limbă românească cu altul în cea franceză şi vor vedeà că limba românească, inferioară celei Franceze în multe privinţi, este mai frumoasă, mai maiestoasă, mai aproape de structura stilului din limba latinească.

toate popoarele de pe faţa, pământului, singuri Românii (alt exemplu n'ar fi în istoria lumii) ar fi putut să trăiască veacuri întregi, despărţiţi de popoarele neolatine, înconjuraţi de Slavi, de Unguri, de Turci, fără ca să se întâmple şi la dânşii ceea ce s'a întâmplat în toate vremile, în toate ţările, la toate popoarele: ca în limba lor să se amestece cuvinte luate dela popoarele cu care mereu erau în contact, cu care aveau relaţiuni zilnice de tot felul.

Dar această minciună o desminţeau toate monumentele noastre mai vechi în care vedem inscripţiunile săpate în piatra mormintelor, la intrarea Bisericilor, scrise în limba Slavonă; toate hrisoavele, toate documentele care până la veacul al XVII l-ea au fost scrise în acea limbă.

Precum în ţările apusene în tot cursul veacului de mijloc limba actelor publice, a documentelor oficiale a fost cea latină iar nu cea vorbită de popor, şi acesta nu numai la Francezi sau la Italieni, ci şi la popoarele de rasă Germană; la noi limba Bisericească, multă vreme, ca şi aceea a actelor puterei publice, a fost cea slavonească (1).

Atunci cum să ne mirăm sau să ne ruşinăm dacă în limba noastră au intrat şi au căpătat drept de cetăţenie un număr însemnat de cuvinte slavoneşti? De ce să le isgonim? Ca să ştergem istoria? Ca să afirmăm înaintea Europei o minciună? Ca să înşelăm pe filologi?

Să luăm o pildă dela un popor mare şi ilustru:

Poporul Englez este în marea lui majoritate de neam German; Anglii şi Saxonii erau populaţiuni Germanice (1); mai sunt populaţiuni de origină Celtică (2); cuceritori veniţi la 1066 din Normandia (3) erau nişte Danezi francizaţi;

---

(1) Azi încă în Englitera unele formule oficiale au rămas franceze: *Si veut le roi; Car tel est notre bon plaisir; Dieu et mon Droit; honni soit qui mal y pense* (Deviza ordinului jaretierei) rămăşite şi amintiri rămase de la cucerirea Normandilor.

(2) De unde numele de Marea Britanie.

(3) Populaţia acelei provincii Franceze venise din Danemarca Northmani (oameni dela Nord), Normands.

Numărul lor a fost foarte mic în raport cu acela al populaţiunii cucerite, şi a cărei limbă erà de viţă Germană. Ei bine, limba Engleză de azi, de-şi fondul este German, conţine mai mult de 50% cuvinte Franţuzeşti, aduse de mica minoritate cuceritoare. Trecut-a prin mintea unui Englez această idee ciudată: Fiindcă ne tragem mai toţi Englezii din Angli şi din Saxoni, fiind-că am dat chiar numele de Anglo-Saxonă unei rase care astă-zi şi-a întins domnia în lumea întreagă şi stăpâneşte continente nemăsurate, vom şterge din limba noastră toate cuvintele Franceze, le vom înlocui cu altele luate din limba mumă, adică din cea Germană veche; şi vom curăţi astfel limba naţională de elementele străine aduse la noi de cuceritori străini. Ce ar fi fost în Englitera? Ce hohot? Ce batjocură! Ce scandal, dacă ar fi cutezat cîţi-va rătăciţi să decreteze lepădarea limbei naţionale aşà cum au făcut-o trecutul, istoria, geniul poporului Eeglez, şi cu dela sine putere s'o înlocuiască prin alta fabricată de dânşii în biblioteca lor, cu ajutorul lexicului şi al gramaticei.

In Franţa, în veacul al XVI l-ea în vremea numită a *Renaşterei* s'au găsit câţiva oameni printre care a fost şi un poet mare, Ronsard, care în entusiasmul lor pentru literaturile clasice — la studiul cărora, după o lungă uitare, se dedeau din nou cu dragoste de Neofiţi, — au făcut o încercare de latinizare peste măsură a limbei franceze. O altă încercare, aceia îndrumată pe altă cale, care şi dânsa puteà strica limba, s'a făcut pe la începutul Domniei Regelui Ludvic al XIV lea. Câte-va Doamne din înalta aristocraţie (1) au început, subt cuvânt de delicateţă şi de eleganţă a vorbi o limbă artificială, întortochiată, plină de afectaţiune.

Nici una din aceste încercări n'a isbutit şi n'a putut altera multă vreme graiul poporului; primejdia ce amenința frumoasa limbă Franceză a fost repede înlăturată.

Două sentinele neadormite veghiau şi au scăpat'o şi de

(1) Poreclite: *Les Précieuses*.

pedanţi şi de ultraeleganţi. Intâi: Bunul simţ vârtos, înăscut în firea poporului Francez: al doilea, duhul său ironic şi darul ce-l au chiar oamenii cei de rând şi inculţi d'a simţi şi d'a batjocori îndată tot ce este vrednic de râs.

Am văzut cu câtă severitate a judecat Boileau în *Arta Poetică* încercarea lui Ronsard: un contimporan al acestui din urmă poet, un scriitor din vremea *Renaşterei*, Rabelais cu verva sa bufonă a luat în râs în mod crud şi plin de duh, pe pedanţii cari voiau să latinizeze limba franceză. O citaţiune mai lungă (1) ne va arăta în ce mod nemilos a batjocorit Rabelais pe acei îngânfaţi ce se arătaseră în zilele lui.

Comment Pantagruel rencontra un Limosin qui contrefesait le languaige francois (2) „Tu viens donc de Paris, dit-il. „Et à quoi passe vous le temps..... à Paris? Respondit „l' escholier: Nous *transfrètons* la *Séquane* au *diulucule* et „crèpuscule. Nous *dèambulons* par les *compites* et *quadri-„vies* de l'urbe nous *despumons* la *verbocination latiale*.... „à quoi Pantagruel (3) dict: quel diable de languaige est cecy?

---

(1) *Gargantua*. Cart. II Cap. 6.

(2) *Cum a întâlnit Pautagruel pe un Limoson care schimonosia limba franţuzească.*

Aşa dar vii dela Paris? „zise el: Şi cum petreceţi voi p'acolo? „Răspunse şcoloarul: *Transfrătăm Sequana* la orele ante — şi post „meridiane. *Deambulam* prin *Compitele* şi „*quadriviile* (răspântiile). „*urbei; despueam verbocinaţiunea latială*.....

(3) „La aceasta zise Pantagruel: „Ce naiba de vorbire este asta? „Pe legea mea, tu eşti vr'un eretic — Nu Domnule, zise şcolarul. — „*Diligez* (iubesc) pe *proximii* mei (pe apr apele meu); Servez (pă; „zesc) prescriptele decalogice.... *Veritabil* e că din cauză că Mamona „nu varsă picătura în *tezaurul* meu, sunt cam rar şi *lent* a *superroga* „*elemosine* acelor *egenţi* cari cer un *stipe* pe la hostii (adică nu preà „miluescu pe cei săraci care umblă cerşind pe la porţi)". Zise Pantaăgruel.... Ce vreà să zică nebunul ăsta? „Domnule zise unul din oameni lui: Nu face altceva decât să jupoae limba latinească; şi crede astfel că vorbeşte ca un Pindar. Şi se crede mare orator Francez fiindcă nu bine voeşte a vorbì ca toată lumea. — Jupoi limba latinească, pe legea

„Par dieu tu es quelque hèréticque? Seigneur, non. dit „l'escholier... Je dilige mes *proximes*....

„Je serve les prescripts décalogiques.—

„Bien est *vériforme* que à cause que Mamone ne „*supergurgite* goutte en mes *locules*, je suis quelque „peu rare et lent a supéréroger les elemosynes à „*ces égéns queritans* leur *stipe hostiatement*

„Et bren, bren, (1), dist Pantagruel, que veut dire ce fol? „A quoi dist un de ses gens: Il ne fait qu'écorocher le latin et croit ainsi pindariser.... et luy semble qu'il est buelque grand orateur en francays parce qu'il dédaigne l'usance commune de parler.

„.....alors le prit à la gorge, lui disant „Tu écorches „le latin: par sainct Jean.... Je t'ecorcherai. tout vif"

Atunci, bietul şcolar pedant cere ertare în limba vulgară ţărănească *(patois)* a provinciei sale, şi'l lasă Pantagruel: *A cette heure parles tu naturellement*; *ainsi le laissa*. Acum vorbeşti ca toată lumea...şi-i dete drumul.

Citind această satiră scrisă de Rabelais cu 300 şi mai bine de ani înainte d'a se ivì şcoala reformatorilor limbei româneşti, ai crede că i-a cunoscut, i-a auzit, le-a citit lucrările; Studentul caraghios al lui Rabelais zice la *Sequane* în loc de *Seine*, cum au învăţat profesorii noştrii pe şcolari a zice: *Fluviul Danubiu* în loc de *râul Dunărea*. L'*Urbe* de care râde Rabelais, înfloreşte de 40 de an în publicaţiunele noastre oficiale:

Primăria *Urbei Mizil;* Primăria *Urbei Ploeşti* etc: Mahalalele s'au făcut *Suburbii* şi deci ar trebuì ca şi mahalagioacele. latinisându-se şi ele, să se facă *Suburbioaice*!!

Coincidenţă vrednică de însemnat!

Rabelais ca să'şi bată joc de studentul pedant care nu vreà

---

mea, am să te jupoi pe tine de viu (a jupui o limbă, adică a vorbi stricat, este un galicism, dar nu se puteà traduce altfel gluma lui Pantagruel).

(1) Aici avem un specimen al aşa numitei glume Rabeleziane; foarte piperată şi care nu se sfieşte a întrăbuinţa cuvintele chiar murdare ce es din gura poporului de jos:

să vorbească la fel cu toată lumea, îi pune în gură o frază caraghioasă pe care o găsesc identică şi propusă Românilor, în mod serios în *Glosarul D-lor. Massim şi Laurian.*

In loc d'a spune că nu poate milui pe săracii care cerşesc pe la porţi, Studentul lui Rabelais, vorbeşte de *elemosină, de egenţi, de stipe;* ei bine toate aceste cuvinte le găsim în Glosarul celor doi Academiciani care propun cuvintele de *elemosină* şi *stipe* în loc de milă; *pauper* sau *egente* în loc de sărac (1).

Aşa dar pe când, Rabelais zice în batjocură „Surroger *élémosynes* aux *egènes* queritans leur *stipe*".

Academicienii noştri în glosarul elaborat *după însărcinarea dată lor de societatea Academică Română* (2) propun în mod serios Poporului Român d'a zice d'acum înainte, nu că milueşte pe săracii care cerşesc, ci că *da elemonsynă egenţilor care cer un stipe*!!!.

Eată dar că fraza caraghioasă, scornită în scop de batjocură de Rabelais pe la 1532, o găsim la 1876 într'o lucrare serioasă propusă Românilor în mod serios de doi scriitori însărcinaţi de către cea mai înaltă Instituţiune Culturală a României, cu curăţirea şi înfrumuseţarea limbei Româneşti!

Şi aşa de convinşi sunt scriitorii Glosarului de bunătatea operei ce au început, în cât eată-i că închee tocmai partea Glosarului privitoare la cuvântul *milă* prin următorul blestem în contra Slavomaniacilor cărturari ce ar *cotedia (sic)* să se împotrivească la regenerarea limbei prin metoda d-lor.
„Celli ce au ţinut secle (sic) îndelungate Poporul Român în „crassă ignoranţă, în obscurantism profund.
„Celli ce şi astăzi işi pun toate *poterile* a reţinea acest „Popor *plen* de *aspiraţioni* în aceiaşi tristă stare, nu su alţi „decât Slavomaniaci cărturari cari chiar în desceptarea la

(1) Glossar. Laur. şi Massim V° *Milă* 3° *Elemosină; stipe* dat indigenţilor; *Miluire* a face *elemosina*: a da *stipe* V° *sărac* Pauper; *egente*.

(2) Acestă se vede în chiar titlul lucrării d-lor Laurian şi Massim.

„lumina stienţii prin instrumentul unei pură şi armonică „limbă, cu impudente *cotediantia* şi în *deplena* conştientia „se *adoperă* a reînvia *fedosul* şi de *mentia* Românească „*occiditoriu* spectru al *asprelor* şi *incompatibililor elegantie Slavice*" *(!!!)*

Eată limba *armonică* cu care voiau să înlocuiască limba Doinelor, a basmelor, a Cronicilor, a Scripturii, a Rugăciunilor, *fedată de slavomaniaci*!

Şi dacă aceasta era stilulul a doi Academiciani, cum să ne mirăm când vedem un biet profesoraş din învăţământul primar scriind într'un raport oficial: *Crassă* şi nepermisă *inturpitudine; Stultă* aberaţiune *incompatibilă şi intolerabilă*! (1)

Incercarea de latinizare a limbei Franceze a căzut cum vedem sub loviturile duhului satiric, a bunului simţ ascuţit şi înţepător al poporului Francez care a găsit ca interpret şi organ un om de geniul lui Rabelais a cărui carte *Gargantua* s'a bucurat de o mare popularitate, şi astfel repede s'a curăţat de buruiana rea ce începuse să copleşească pământul mănos şi darnic, unde aveà să înflorească frumoasa, bogata, falnica literatură Franceză din veacurile XVII XVIII şi XIX.

Cât pentru a doua încercare de schimonosire a limbei Franceze prin afectaţiune de eleganţă, făcută de doamnele din aristocraţie la începutul domniei lui Ludvic al XIV l-ea, care timp a fost tocmai veacul de aur al literaturei Franceze, Molière cu o vervă tot aşa de crudă ca aceia a lui Rabelais le-a făcut de râs şi înaintea Curţei Regale la Versailles şi înaintea publicului Parisian. Comedia renumită„ *Les Précieuses Ridicules* a fost de ajuns ca să le dea lovitura de moarte şi nimeni n'a mai îndrăsnit să zică: *Voiturez nous les Commodités dela Conversation*„ în loc de: aduceţi scaune; Sau «*Contentez l'envie qu'a ce fauteuil de vous em-*

(1) Vezi mai la vale la pagina 43 citaţiunea mai pe larg a unor părţi din acel raport.

brasser» în loc de: Vă rog luaţi loc pe fotoliul, sau pe jeţul acesta.

La noi n'am avut nici pe Rabelais, nici pe Molière care să vină în ajutorul bietei limbi strămoşeşti, s'o apere în contra aşa zişilor apărători; nici bunul simţ al poporului n'a ştiut s'o păzească, şi încercările lui Maiorescu, ale lui Odobescu au rămas pentru cei mai mulţi aproape fără rezultat (1) urmările le vom vedea îndată.

CAP III.

Inlocuirea cuvintelor slavoneşti.

Care puteà fi rezultatul încercării d'a scoate afară din limba Românească cuvintele slavoneşti şi d'a le înlocui cu altele luate din dicţionarele limbei latine literare?

Ele nu puteau fi decât dezastroase nu numai din punctul de vedere literar dar şi din cel social; intrarea cu sila în învăţământul public, a unor cuvinte străine, ne înţelese de popor, nu puteà decât să ameţească pe şcolari, să încurce ideile lor, să întârzie şi să împiedice mult desvoltarea culturei şi răspândirea învăţăturei în straturile de jos ale poporului.

Din punctul de vedere curat literar, alungarea unor ziceri străvechi, adânc îndrăcinate în mintea şi în obiceiurile poporului, care de atâtea veacuri le întrebuinţà ca să'şi exprime ideile, cugetările, simţirile, pasiunile; întrupate cu literatura noastră, intrate într'o mulţime de zicători, de locuţiuni caracteristice, erà o întreprindere absurdă; acele cuvinte nu puteau fi extirpate decât tăind în carne vie şi

(1) Trebue să recunoaştem că poeţii noştri s'au ferit aproape toţi de pedantism şi de neologisme; de la o vreme încoace mulţi scriitori în proză din generaţia cea nouă, au început şi dânşii o reacţiune salutară; (Gârleanu spre pildă) dar limba conversaţiei, cea politică, cea din actele oficiale mai ales, au rămas cu desăvârşire molipsite şi stricate: nu mai vorbim de gazete: aici putem zice ca Francezi: *c'est l'abomination dela dèsolation.*

deschizând în organism o rană adâncă prin care erà să se scurgă şi să se piardă şi puterea şi viaţa şi frumuseţea limbei părinţilor noştri (1).

Să luăm spre pildă câteva din acele cuvinte slavoneşti urgisite: *Ceas*; în loc de ceas ne-am apucat să zicem *oră*, orele;

Ei bine acest cuvânt intrase într'o mulţime de locuţiuni, de zicători; să vedem dacă înlocuirea cuvântului Slav este cu putinţă şi unde ajungem făcând-o.

Spre pildă *„Când norocul întoarce pasul, N'aduc ani ce aduce ceasul* (2).

Să nu'mi fie cuvântul zis într'un ceas rău„; Ceasul morţii„; „Când vine ceasul rece".

Să luăm frumoasele versuri ale lui Alexandri *(Adio Moldovei)*.

„Eată *ceasul* de pornire"
„Eată *ceasul* mult amar"
„*Veselie*, fericire"
„Eu le las pe-al tău *hotar*"

Să înlocuim cuvintele *ceas* prin *oră*, *veselie* prin *letitie sau jucunditate*, ungurescul *hotar* prin *lime*, (cum cer Maxim şi Laurian) şi ne vom puteà lăudà că am lucrat pentru slă-

(1) Este mare deosebire între nişte cuvinte intrate de mult într'o idiomă şi cu desăvârşire întrupate în organizmul ei, şi altele care la un moment oareşi care au pătruns în câteva sfe.e restrânse ale populaţiunei fără a intrà în limba cea adevărată, adică aceia a poporului; acelea — schimbându-se împrejurările — cad dela sine şi pier în mod firesc. Astfel au căzut o mulţime de expresii introduse de cărturari Greci veniţi în România în urma Domnilor Fanarioţi; spre pildă: *simandicos, metahirisire;parigorisiţi, pliroforisire, anafora, Clironomie pitac; ninecă*, (mumă, Turc sau Slav) şi alte atâtea; tot aşà *blagoslovenie, norod,* în mod firesc fără a silì limba, au dispărut, înlocuite prin cuvintele Româneşti de: bine-cuvântare, popor (Norod rămâind ca o expresiune specială limbei bisericeşti din care ar fi păcat să piară).

(2) *Alexandri.*

virea neamului nostru şi regenerarea poeziei şi a limbii naţionale.

Poporul în limba lui colorată şi vie, zice: erà pe la *„aprinsul lumânărilor“* noi zicem: erà pe la *orele 6 post „meridiane“* Progres şi înfrumuseţare a limbei Româneşti!

Boală; Invăţaţii noştri doctori au găsit de cuviinţă a zice *Morb* în loc de boală.

Dar din boala s'a tras derivatele *bolnav; a se îmbolnăvì; Aşà* dar vom zice noi oare de aci înainte am fost *morbos? M'am morbosit?* Dar dacă aceste groasnice barbarisme nu vor puteà nici odată intrà în limba noastră, de ce să zicem bolnav şi să ne fie ruşine d'a zice boală?

Milă; (1) *Miluesc; Milostiv; Nemilos; fără milă*; s'a zis *caritate*; (2) *Caritabil*; *Graţie*; dar *nemilos* dar *fără milă?* dar: *Fieţi milă*; *N'ai tu milă?* şi alte atâtea, cum se vor puteà exprimà în urma ostracismului cuvântului Slavonesc?

Dar frumosul psalm;

„Milueşte-mă Dumnezeule după mare mila Ta“ etc.

Cum îl vom traduce din Româneşte în Volapück?

Nevastă; Veste; Vestit; *a Vestì*;

„Multe fete şi *neveste*“
„Fură inimi făr' de *veste*“
„. . . . .
„Ca un dalb de Lună“,
„Ca o veste bună,
„Ea venì în lume într'un carnaval etc“ (3)

Să punem, cum cer puriştii: *Consoartă, Conjuge* şi *famă, rumoare* sau *anunţiu* în loc de veste şi ne vom puteà mândrì că am scăpat de *“asperităţile Slavice*, cum zic Maxim şi Laurian.

---

(1) Cuvântul milă are două înţelesurii; Milă=compătimire *(pitié)* şi dare de ajutor, de pomană; *(Charité)*.

(2) Un bătrân aprod dela Curtea de apel, erà renumit prin modul cum chemà părţile prigonitoare: aşa într'un proces bietul om strigà cât puteà *„Institutul Damelor de calitate!*

(3) Alexandri. *Dridri*

Vreme, Vremile anului;

Fabricanţii de cuvinte latineşti ne-au fabricat *Ano-timp* (!!) şi noi să facem literatură şi poezie cu astfel de Volapück! Mai fericiţi sunt Francezii cu vorba lor *saison* (1)

„Oh, les jolis propos et les charmantes choses
„Que me disait Alice en la saison des roses!
„Doux zéphyrs qui pasiez alors en ces beaux lieux,
„N'en rapportiez vous rien à l'oreille des Dieux?

Să traducem aceste graţioase versuri în limba perfecţionată; *în anotimpul rozelor*, şi să ne astupăm urechile ca să nu auzim; să închidem gura ca să nu pufnim de râs?

Isvor; din care derivă: Isvoreşte, a isvorî; isvorît; Volapück: *Sorginte.* Să citâm iar pe Alexandri *(Adio Moldovei)*

„Unde curg, şoptesc uşor"
„Reci *isvoare* ce dau viaţă,"
„Doine care zic de dor . . . "

Să zicem: Reci *sorginte* ce dau viaţă şi să comparăm. *Dar a isvorî, isvorât* cum o să le înlocuim?

Vom zice oare, a *sorginta, sorgintat* ? ?

Veac, Veşnic, Veşnicie, în veci, de veci, Vecii-vecilor

„O scumpă, mult iubită şi tainică lumină".
In veci printre steluţe te cată al meu dor!

(Alexandri, Steluţa)

Să introducem cuvintele *Amată* şi *Secole* în aceste versuri de o neîntrecută frumuseţe şi să plângem cu amar, fără de sfârşit; *Volapück (fără fine; în finit).*

Jale; *Jelire*; a *Jeli*; *Jalnic*. *Volapück: Doliu*;

Dar cum vom înlocuì derivatele?

S'ă aplicăm din nou metoda de latinizare a limbei, mult frumoasei poezii ce am citat mai sus:

„Trecut-au ani de *jale* şi mulţi vor trece încă"
„Din *ceasul* de urgie în care te-am pierdut!

(1) Ce e drept avem şi noi: *Sezonul teatral.*

„Şi doru-mi nu s'alină şi *jalea* mea adâncă"
„Ca neagra *veşnicie* e fără de trecut?

Să punem; *doliu*, *oră*, *eternitatea*, (1) *infinit*, *profundă* şi vom scrişnì din dinţi.

Rob; Robie; robit; a robi; robire;

Iată un cuvânt adânc înrădăcinat în idioma noastră şi pe care îl găsim în nenumărate ocaziuni.

S'a înlocuit prin *Serv;* sau *Sclav* şi *sclăvie*.

Acest din urmă cuvânt dovedeşte încă odată cât de ignoranţi au fost reformatorii limbei; nici odată Romanii în limba lor n'au întrebuinţat cuvântul de *sclav* ci numai acela de *servus*. *Schiavo*, *Esclave* isvoreşte din *Schiavono*, Esclavonia, de unde în veacul de mijloc se aduceau la Veneţia mulţi oameni prinşi în răsboi (2)

Să suprimăm acum, ca să latinizăm limba, frumoasele formule: „Subt această piatră odihneşte *Robul* lui Dumnezeu... sau: „Cunune-se *robul* lui Dumnezeu N. cu *roaba* lui Dumnezeu V.

Şi să zicem: Subt această piatră *răposează sclavul* lui Dumnezeu: sau: Cunune-se *servul* lui Dumnezeu N..cu *serva* lui Dumnezeu V. şi să ne bucurăm şi să ne veselim.

Mire; Mireasă; (Albanez)(2)

Să încheem această serie cu două versuri, luate din acel giuvaer, acea piatră scumpă a folklorului nostru: *Mioriţa;* versuri citate cu admiraţie de Michelet în *Légendes du Nord* şi în care mai toate cuvintele nu sunt latineşti.

---

(1) Alexandri chiar *(Horresco referens)* a înlocuit în urmă *veşnicie* prin *eternitate*, dar s'a oprit din fericire la această nenorocită concesie făcută pedanţilor.

(2) Astfel în comediile lui Plaut şi Terenţiu *Davus*, *Dacus* este un nume dat robilor fiindcă din Dacia se aduceau robii prinşi în luptele dintre strămoşii noştri Romanii şi strămoşii noştri Daci.

Cfer. în literatura Franceză: *Picard*, *Champagne*, nume dat lacheilor şi servitorilor; *Suisse*—portar, fiindcă din Elveţia veneau obişnuit ceice intraù ca portari în slujba aristocraţiei Franceze etc.

(2) L. Seineanu V°; Mireasa.

Iată cum arată ciobanul Moldovean pe Moarte fără a o numi:

„O mândră crăiasă"
„A Lumei mireasă".

Să zicem: *superba regină* a *lumei fidanțată;* și să fim recunoscători acelor cari au gonit *fedosul spectru al Slavismului*, cum zic Maxim și Laurian. Să nu uităm că prin isgonirea acelor cuvinte pe deplin încetățenite și asimilate, se pierde una din frumusețile și originalitățiile graiului nostru: *diminutivele* care dau atâta grație și dulceață limbei populare și poeziei noastre naționale: Tânăr: *tinerel, tinerică* (lasă că tânăr e și latinesc) Dragă; drăguță; Drăguțu Mamei. „Tu la acea măicuță, Să nu-i spui *drăguță* (Miorița) Sărac; sărăcuță, etc.

Vom zice oare junel, junică (1) *Amatuță, pauperuță*? *„oh! Horrible! Most horrible!* cum zice Hamlet.

Să însemnăm acì un lucru interesant: mai toate cuvintele Slavonești proscrise sunt frumoase și, din punctul de vedere al eufoniei, plăcute la auz: *Slavă; Vină; milă; robie; vreme; sărăcie; rod; Veselie; Zidire; Ziditor; Clădire; Vitejie; Glas; Veac; Veci;* Ele n'au de loc înfățișare rebarbativă a cuvintelor în care (cum adesori se întâmplă la Germani) puține vocale sunt copleșite de preà multe consoane (ca *Dampfschiffahrt Gesellschaft* și alte atâtea). Numai câte-va: sfârșit, vârstă, etc. sună ceva mai aspru, dar nu toate cuvintele dintr'o limbă pot fi fără escepție de o potrivă de dulci și plăcute. Graiul Românesc pierdeà deci mult, în urma isgonirii unor cuvinte întrupate de veacuri, încetățenite ca să zic așa; și din limbă vie, originală, expresivă, născută în mod firesc din adâncul sufletului și al geniului poporului-se schimbà într'o idiomă artificială, pretențioasă, fără originalitate și adeseori — vai! caraghioasă. Aceste cuvinte n'au

(1) *Junică* sau *Juncă* există în limba noastră; dar însemnează o vacă tânără, deci o vită, nu o fată tinerică și frumușică.

oprit un singur moment pe reformatorii care s'au năpustit asupra bietei limbi; ei au mers mereu înainte fără frică de batjocură, fără a dà îndărăt chiar înaintea absurdităţii.

Ca să ne dăm seamă de metoda lor, de ideile ce i-au călăuzit, de rezultatele la care au vrut să ajungă şi care din fericire numai în parte le-au putut căpătà, vom luà o lucrare tipărită la 1871—76 în care vom găsì cheiea întregei sisteme din care a eşit tot răul: acesta este „*Glossariul vorbelor străine din limba Romană*" al lui Laurian şi Maxim, Această lucrare merită a fi cercetată mai de aproape, căci nu este o operă individuală, pentru extravaganţele căreia n'ar putea fi invinuiţi de cât doi oameni cu mintea sucită; nu, autorii făceau parte din Academia Română, instituţia menită a lucrà în folosul limbei şi al literaturei Româneşti.

Lucrarea au făcut'o *însărcinaţi fiind de către Societatea Academică Română*, din care făceau parte. Dacă au fost aleşi de Academie pentru alcătuirea unui proect de Glossariu aceasta de sigur însemnează că aceşti doi scriitori înfăţişau ideile, teoriile şi vederile Adunărei care îi alesese; lucrarea lor este dar reprezentativă a mentalităţei, a stărei sufleteşti; a tendinţelor celei d'întâi Institutiuni Culturale a României, în vremea aceia.

Care este ideia conducătoare a lucrărei celor doi însărcinaţi ai Academiei? Ideia este simplă, unică putem zice, şi împinsă fără nici o şovăire până la urmările ei cele mai extreme. *Poporul Român este un popor de viţă latină, limba lui este o limbă neo-latină; deci tot ce nu este latinesc, mai ales tot ce este Slavonesc trebue să piară din graiul Românesc; în locul cuvintelor isgonite, se vor fabricà altele, luate din dicţionarele limbei latine clasice, şi modificate după normele după care s'au modificat odinioară zicerile latineşti care există în adevărata limbă Românească.*

In acelaş scop de latinizare *à outrance*, *şi ortografia se va apropià cât mai mult de etimologie, fără a ţine socoteală de modul d'a pronunţà.*

Aşa dar ca nişte oameni stăpâniţi de o ideie fixă, au

mers înainte pe această cale rătăcită, fără a ţine socoteală de nici o consideraţie şi mai ales fără teamă de a se face de râs.

Să luăm întâi ortografia propusă de Massim şi Laurian; să vedem în urmă stilul lor şi la ce rezultate ajung, prin aplicarea ideilor, şi a sistemei lor (1)

Astfel, fără a ţine seamă de modul d'a pronunţă, ei scriu:

Anima ; în loc de inimă ; Antaniu !! mai înainte mai întâi.

Bon ;	„ „ „	bun ;
Bene;	„ „ „	bine ;
Baserica (!)	„ „ „	Biserică ;
Coventul ;	„ „ „	Cuvântul ;
Copilli ;	„ „ „	Copii ;
Derept;	„ „ „	drept;
Mente;	„ „ „	minte ;
Mentioni (!)	„ „ „	minciuni ;
Muliere !	„ „ „	muere ;
Nomele ;	„ „ „	numele ;
Neci;	„ „ „	nici;
Nevolia ;	„ „ „	nevoea ;
Nemica;	„ „ „	nimica ;
Pe deplen,	„ „ „	pe deplin ;
Plen ;	„ „ „	plin,
Pulliu de lepore (!!)	„ „ „	pui de epure;
Volia;	„ „ „	voia ;
Scambatione (!!)	„ „ „	schimbare.

Să ne închipuim Francezii scriind ca să latinizeze ortografia lor ; *ben* în loc de bien ; canter ; cariot ; carité ; în loc de chanter ; chariot ; charité ; bonité în loc de bonté. *ecclése* pentru église, scole, scolier, în loc de école, écolier etc.

---

(1) Trebue să recunoaştem că în ceiace priveşte ortografia, bunul simţ, instinctul popular d'a simplifică ortografia şi d'a apropià limba scrisă de cea vorbită, au fost mai tarì decât pedantismul teoreticianilor, şi în cele din urmă Academia Română de curând de tot, a alcătuit o ortografie raţională şi destul de simplă.

Franța nu mai are azi nici pe Rabelais nici pe Molière; dar s'ar sculà o mulțime de moștenitori ai vervei acestor apostoli ai bunului simț, și în hohote, și șuerături, sub săgețile ascuțite ale canțonetelor satirice din Dealul Montmartre ar lua-o la fugă nenoriciții reformatori ai ortografiei franceze după metoda Massim și Laurian.

Dela ortografia caraghioasă care din fericire n'a putut nici un moment prinde rădăcină, să trecem la limbă; aici răul, a fost mare: N'am mers ce e drept așa de departe cum ar fi voit autorii proectului supus Academiei și tipărit cu cheltuiala ei, și acei a căror organe și întrerpreții au fost ei: dar multe din noutățile lor absurde, vrednice de râs, au intrat în limba noastră, au stricat-o și o strică pe zi ce merge din ce în ce mai mult.

Nu vom pune la o preà grea încercare răbdarea cititorului, dar credem de folos a dà câte-va pilde ca să-și deà seama acei cari 'și iubesc neamul și limba, de răul ce l'a făcut pedantismul, naționalismul rău înțeles, și de rezultatele caraghioase la care ne-au adus.

Să luăm unele din cuvintele isbite de ostracism și săi vedem propunerile d-lor Massim și Laurian.

Veselie; vesel; a se veselì (1)

Așa dar în urma hotărîrei celor doi savanți Academician

«*Dulcea Veselie*
«*Ce inima învie*» (1)

a perit din țara Românească; bieții Români n'au mai avut dreptul nici dincoace nici dincolo de Carpați, nici d'a se veselì, nici d'a fi veseli; în schimb, însă *leteția (!) jucunditatea (!)*

(1) V° Glossariu (V° *Vesel*): Cei doi Academiciani ne spun scurt și coprinzător: *nu pretendem a justifica un barbarism ca Vesel* și'l osândesc dar la isgonire: In aceste cuvinte aflăm pe scurt toată teoria reformatorilor; o vorbă deși intrată în limbă dio vremuri imemoriale, deși armonioasă și expresivă, de nu va fi latină este *barbarism* și ca atare trebue înlocuită.

(1) *Dridri* de Alexandri.

a trebuit să înlocuiască veselia, şi Românilor li s'a recunoscut dreptul d'a fi *leti (!) ilarii !!* sau *pleni de letiţie ! ! !* (1)

Dar dacă Românii n'au mai avut dreptul d'a fi veseli, li s'au luat totdeodată şi acela de a fi plictisiţi (2) căci ei ca nişte adevăraţi urmaşi ai lui Traian, n'au mai putut fi decât *adăpaţi de fastidiu* (sic), atunci când li *se aduce tediu !!* (sic).

Aşa dar să nu cum-va să zicem unui inportun supărător: „Nu mă mai plictisi" nici; „Grozav m'ai plictisit. Nu; să-i zicem; *Nu me mai adăpà de fastidiu; teribil mi-ai adus tediu !* (3)

De odată cu veselia şi cu norocul înlocuit prin *bona fortuna*, au fost isgonite ce e drept şi *prihana* şi *sărăcia* din ţara Românească; n'au mai fost Românii *săraci* sau *prihăniţi*, dar să nu ne bucurăm prea în grabă: n'am rămas nici fără prihană nici fără sărăcie. In locul acestor lucruri uricioase şi cu numiri barbare, au venit altele tot uricioase ce e drept, dar latineşti, nu e vorba.

Astfel Românii s'au spurcat prin *fedatione, labe; intinatione* (4); în locul sărăciei (5) s'au năpustit asupra bietei Românii *paupertatea, pauperia, inopia, egestatea*; săracul s'a transformat, în *pauper, inope, egente*, dar tot sărac a rămas; în loc d'a'l milui, am făcut *elemosină*, i-am dat *stipe* (6) căci *„celli boni su gata a face bene ori cui* (7)

Şi aşa în loc să zicem ca mai înainte sau ca *antaniu* (cum cer Massim şi Laurian)

«C'un rac»
«Tot sărac»

---

(1) Massim şi Laurian op. cit V ° *Veselie*

(2) *Veselie*, barbarism Slav; *Plictiseală*, barbarism grec modern după sistema Puriştilor.

(3) Ca să nu creadă cititorii că aceste extravaganţe sunt închipuite, dau aci numărul paginei: Glossariu ediţia 1876 pag. 452.

(4) Laurian şi Massim *op. cit.* V° *Prihană.*

(5) Idem, ibidem. V° *Sărăcie.*

(6) Idem ibidem, V° *Milă.*

(7) Idem ibidem. V° *gata.*

vom zice:

«C'un cancer
«Tot pauper».

Dacă n'a mai trebuit Românii să fie de aci înainte nici veseli nici săraci, dar nici *slabi* nici *răniţi* n'au mai fost mulţumită luminaţilor şi ştiutorilor de carte Academiciani.

Nu; dacă au pierdut din puteri sau dacă au fost loviţi de un glonte, urmaşii Coloniilor Romane, au fost *Debili*, *imbeli!* ori *flaci* (*!!*). dar *slabi* nu; ferească Dumnezeu! au fost *Vulneraţi*, *saucii* (*!*) plagaţi (!!) (1)

Rana s'a făcut *vuln*, *ulc*, *plagă !*.

Am luat câtevà cuvinte alese între sute şi sute ca să dau o ideie exactă despre mentalitatea oamenilor cari au fost însărcinaţi de cea mai înaltă Instituţiune Culturală din România a pregătì un Glossariu menit a reformà limba, curăţind-o de elementele nelatineşti.

Să cităm acum şi câtevà fraze ale celor doi Academiciani, alcătuite după normele, cu vocabularul şi cu ortografia lor.

Iată un cântec triumfător al lor tocmai în chestiunea latinităţei limbei Româneşti;

„Căci poporul Roman...a respins şi *lapidat* (*!*) singur prin „*potenţa* (*!*) spontaneitate a *vigentei* sale Naţionalităţi, acele „asperităţi Slavice....în marea sa prudenţă ce a eredit (!) dela „poporul Rege; şi în deşert ar vreà doctul Slavist (*Miklosiu*) „să ducă milă....De poporul Roman....*tormentat* (2) *şi cruciat* de neşce novatori.... etc. (3)"

Alta: Avem *covente momentoase* (*!*) a crede că vorba

(1) In faţa acestor aberaţiuni ale unui latinism exasperat, să amintim duioasele cuvinte ale fetii din Cântarea Cântărilor „Rănită de dragoste sunt eu" sau aceste versuri de o melancolie aşa de adâncă:

Este rana ce-mi făcuseşi
C'un cuvânt inveninat....

Imi pare rău că am uitat numele autorului.

(2) Eată de unde au luat agenţii poliţieneşti caraghiosul *Tormenta de beutură* din procesele lor verbale.

(3) V° *Milă*.

„Română se sue la altă origină, despre care nu *cotedeamu (!)*
„a afirmà *nemica*...(1)

„*Neci* în formă şi *pueritate*, neci în extensionea înţelesului „nu se poate comparà cu aflare, observând mai *antaniu* (2) etc.

„*Sad* stă în legătură cu *sat* de care *deferă* numai prin letera t *scambiată în d spre expremarea deferenţei* de sens. (3) *Una* neînsemnată *scambatione* de l în r etc. (4)

Să nu credem că acest pedantism, această schimonosire sistematică a limbei, au căzut prin exagerarea lor şi n'au lăsat urme adânci în cultura noastră naţională; de cincizeci şi mai bine de ani nenumăraţi profesori, institutori, învăţători, însufleţiţi de aceste idei, adăpaţi de aceste teorii, au lucrat în toate colţurile ţărei, au otrăvit isvorul limpede şi curat din care eşiseră frumoasele basme populare, minunatul *folklor*, cel mai frumos poate ce a fost vreodată la un popor în lume, şi azi nu e zi în care să nu citim scrisori, adrese, articole de jurnale, acte judecătoreşti, petiţii etc. în stilul lui Laurian şi Massim.

Aceşti doi scriitori de mult au încetat din viaţă. Glossarul lor datează dela 1876, dar ideile greşite, absurdităţile, trăesc încă în parte şi domnesc în învăţământul ce se dă viitorilor institutori şi învăţători dela care în urmă se molipsesc noile generaţii ce trec prin şcoalele noastre.

Intr'un cap. deosebit al acestei lucrări, voiu dà câtevà pilde — puţine în raport cu realitatea — de câtevà ziceri caraghioase adunate de mine.

Deocamdată mă mărginesc a cità aici două specimene de stil după chipul şi asemănarea teoriilor propovăduite de ultra-naţionaliştii noştri.

Din aceste două specimene unul este cu totul proaspăt, celălalt este contimporan al lucrărei lui Laurian şi Massim.

(1) V° *Gata*.
(2) V° *Găsire*.
(3) Op. Cit. V° *Sad*.
(4) Op. cit. V° *Sărac*.

Iată întâi un extract dintr'un raport al unui subprefect către Prefectul de Bacău...

„Am oprit trecerea *bestiunilor* de rasă *bovină*, *ovină*, „*şevalină*, *porcină*, asupra cărora planează fatala epizotie...

Aceast a fost scris în anii 1871—1876 sub Ministerul Lascar Catargiu.

De atunci şi până azi este oare vre-o îmbunătăţire, vr'un început de îndreptare? Ca să răspundem la aceasta, să cităm alt raport dela *1906*.

Iată, într'adevăr, giuvaerul ce mi l'a arătat un coleg de!a Cameră.

Scriitorul (un membru al învăţământului primar, într'un raport oficial se plânge în contra unui subaltern al său... „care manifestă o *crasă* şi nepermisă *inturpitudine*, *ire-* „*verenţă şi recalcitranţă*, curată *stultă*, aberaţiune şi *arbi* „*trarietate*, *incompatibilă şi intolerabilă!!!!*.

Mai la vale vorbeşte de „Datoria sa de suverani responsabil şi *neprejudiciabil!* al bunului mers evolutiv, progresiv, admi „nistrativ, educativ, şi instructiv al şcoalei!!!" şi încheie „astfel: Primiţi asigurarea *gratutidinoaselor* mele simţiminte „*omagiale*"*!!!* (1)

Citind aceste extravaganţe îmi aduc aminte cu întristare şi cu dor de frumoasele formule, azi părăsite şi date uitării, cu care părinţii noştri îşi încheiau scrisorile:

---

(1) In ceiace priveşte acest extraordinar raport al unui Institutor (datând din anul 1906) trebue să declar că n'am văzut originalul; dar copia mi-a fost comunicată de un coleg dela Cameră, care mi-a afirmat că există în realitate şi nu este de loc, o invenţie glumeaţă a unui ironist. Nu vreau să precizez în ce arhivă s'ar puteà găsi, ca să nu nenorocesc un om; deşi mă cutremur când mă gândesc la învăţământul ce trebue să-l deà şi la elevii ce poate să formeze un om în stare de a scrie în stil aşa da extravagant.

„Cu părintească dragoste; Cu frăţească dragoste;
„Al tău ca părinte;
„Al tău ca frate;
„Prea supusă şi prea plecată slugă (1) etc.

(Va urma) I. N. LAHOVARY.

---

(1) Formula aceasta erà totdeauna întrebuinţată în vechea Franţă, muma politeţei:

„J'ai l'honneur d'etre, Monsieur, votre très humble et très obéissant serviteur".

Ministerul Afacerilor Străine Francez, depozitar al vechilor tradiţii de curtenie, o întrebuinţează încă în zilele de azi în corespondenţa oficială cu Ambasadorii şi Miniştrii străini, cari la rândul lor întrebuinţează aceeaşi formulă în respunsurile şi notele lor trimise Ministerului Afacerilor Străine Francez.

CUM S'A STRICAT LIMBA ROMÂNEASCĂ

(Urmare)

CAP. IV.

Am văzut isvorul şi începutul răului de care suferă limba Românească; Massim şi Laurian bine înţeles, nu sunt ei acei cari au făcut acel rău. Am citat lucrarea lor, fiindcă într'însa se sintetizează, se concretizează ideile cari au călăuzit pe acei care cu treizeci de ani şi mai bine înainte d'a se tipări Glosariu Massim-Laurian, s'au năpustit asupra limbei Româneşti, tratând-o ca un *res nullius* asupra căruia fiecare puteà să'şi însuşească toate drepturile şi să'şi satisfacă toate fanteziile.

Nenumăraţi au fost aceia cari au conlucrat la acea operă nefastă; dar ideia mumă a fost aceiaşi, şi rătăcirea a fost a tuturor.

Cel puţin Massim şi Laurian ştiau latineşte, dar aceasta nu erà cazul pentru o mulţime de reformatori care cu dela sine putere şi'au însuşit dreptul d'a privi limba Româă *ca neexistentă*; d'a o înlocuì prin alta nouă eşită din creerii lor, ca Minerva din capul lui Jupiter; d'a introduce cuvinte noi în locul celor cunoscute de. sute de ani.

Mulţi din aceia nu ştiau aproape de loc latineşte, dar ştiau puţină franţuzească. Aşà dar aceste *jumătaţi de învăţaţi* au ajuns la un rezultat cu desăvârşire caraghios şi neprevăzut; *sub cuvânt de latinizare a limbei au isgonit din limba scrisă şi vorbită o mulţime de ziceri Latino-Româneşti, în-*

locuindu-le prin altele Francezo-Latine. Lungă este lista acelor cuvinte şi ar trebuì să dau acestei lucrări nişte proporţii prea mari dacă aşi vreà să prezint întregul vocabular al vorbelor Latino-Româneşti înlocuite fără nici un cuvânt prin altele Latino-Franceze. Dau acì o serie pe scurt. Cine va aveà răbdarea va puteà găsì multe altele...

Francez.Român	Latin.Român	Latin
Atenţiune;	Luare aminte;	Mens mente;
Suvenirǎ;	Amintire;	idem
Anterior;	De mai 'nainte (1);	Ante;
Admirabil;	Minunat ; (Din minune), mă mir;	— Mirari ;
Scrie admirabil;	Scrie de minune;	—
Admirabil de frumoasă	Frumoasă de minune;	—
Anchetă;	Cercetare:	Circitare;
Descindere locală sau localnică (2)!!	Cercetare la faţa locului;	(Latin din veacul de mijloc)
Audierea (!) martorilor (!);		
Martori audiaţi în instanţă (!!);	Ascultarea martorilor;	Ascultare;
Adopţiune;	Facere de fii de suflet (3); înfiere; a înfia; fiu de suflet; (*Cod. Caragea*);	Facere; Filius; Suflare;

(1) *Cei de mai 'nainte Domni*, nu e mai frumos, românesc şi latinesc, decât Domnii anteriori?

(2) Aici se vede stupiditatea cu care s'a schimonosit limba Românească. *Cercetare la faţa locului :* Locuţiune înţeleasă de toţi, curat românească şi tot deodată compusă *numai din cuvinte latineşti.* Fiindcă francezii zic: *Descente sur les lieux,* fabricanţii unei limbi noi în locul celei părinteşti au zis: Descindere locală (!!).

(3) In codul Caragea, astfel erà numită adopţiunea; această locuţiune curat latinească, este frumoasă, şi înţeleasă de popor; o găsim şi în limba grecească modernă, şi într'o carte franceză am văzut-o astfel calificată: „*Suivant la belle expression grecque ;*" într'adevăr exprimă în modul cel mai frumos deosebirea între fiul trupului şi acel al sufletului.

Ţăranii noştri încurcaţi cu aceste vorbe noi, necunoscute lor, au înţeles pe dos: *adopţiune, a adoptà*; ei zic: *am adoptat pe Gheorghe* ca să zică că *au lăsat prin testament pe Gheorghe ca moştenitor.*

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Arbore;	Pom; Lemn, Copac (1);	Pomus;
Arbori fructiferi;	—	Lignum;
Fructe;	Poame;	Poma;
Ameliorațiune;	Imbunătățire:	Bonus;
A asistă;	A fi față;	Facies;
In asistența lui N.	In fiiuța lui N.	
In prezența;	Sau, în ființa lui N.	
	Sau față fiind;	

(Toate expresiuni latinești, românești și înțelese de toți).

Avansare! (2)	Inaintare	Ante
Armată	Oaste; Oștire (3) Os-	Hostis
Drapel	taș; Oștășesc (4)	

Mi-a trebuit repețite convorbiri cu țărani ce veneau să mă consulte ca să descurc acest ciudat înțeles pe dos. Dar oare țăranii sunt de vină?

(1) Din aceste trei cuvinte două sunt latinești; Copaciul albanez; a trebuit nemăsurata ignoranță a pedanților ca să creadă că dacă au înlocuit cuvântul Poame cu *Fructe*, *Pom* cu *Arbore*, latinizau limba. *Pomona* zâna poamelor; Virgiliu (Georgice) într'un vers celebru vorbind de pomul altoit zice: *„Miraturque novas frondes et non sua poma"* („Și vede cu mirare frunze noi și poame ce nu sunt ale sale"). In Evanghelia lui Matei citim: „Așà tot pomul bun, poame bune face; ear pomul cel rău, poame rele face: Să scrim în Volapück: Așà arborele bun, fructe bune produce etc. și să comparăm.

(2) Această absurditate a început a se arătà foarte des în coloanele gazetelor noastre.

(3) Incă o pildă despre mania d'a schimbà limba fără nici o nevoe: Oaste, Oștire, din care derivau o mulțime de cuvinte (din latinescul *hostis*, vrășmașul, dușmanul). In vechea limbă franceză găsim acelaș cuvânt: *l'host* (oștirea). Am înlocuit cuvântul ostaș prin soldat, ce nu se trage dela Romani care ziceau: *Miles*. Cuvântul soldat s'a întrebuințat în Franța când în locul oștirei feudale (fără soldă) s'au introdus cele permanente, plătite; Vorba *soldă* vine din *sou* (latin. *solidus*)-*gologan*, așa în cât adevăratul înțeles al cuvântului ar fi: soldat gologănar! Cel puțin avem aci o împrejurare ușurătoare: imitând ca toate popoarele moderne organizația puterei armate franceze am luat și terminologia franceză.

(4) Intr'un ordin de zi al lui Alexandru Vodă Ghica dat după o paradă, Domnul laudă: *„Infățișarea ostășească a infanteriei"*, Noi am zice azi *Aspect martial*; Cine vorbeà mai bine latinește și românește, Vodă Ghica sau noi?

In legătură cu ideia de oștire este și aceia a steagului sub care se luptă. Cuvântul *Steag*e slavonesc; *Drapel* nici el latinesc nu este; Romanii ziceau: *Signum; Vexillum; Drapeau*, la Francezi derivă din cuvântul *Drap*; de unde: *Draperie; Draper*; ceeace fâlfâe, ceeace se așează în cute mari ca o perdea, un polog, etc. Așà dar pentru latinizarea limbei, ostașii Români, transformați în *gologănari* au trebuit să lupte subt cutele unui *cearșeaf!*

Mă mir cum n'au înțeles pretinșii reformatori că erà o impietate și o profanație a ne lepădà *de steagurile* sub care luptaseră și muriseră în cursul veacurilor mii și mii de Români și să fabricăm azi o vorbă caricatură ca și când în trecut Românii n'ar fi știut ce este un steag, ce idei reprezintă, prin ce jertfe de sânge și de vieți de oameni se sfințește!

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Anunț;	Inștiințare;	
	(Știu, Știință);	Scio, Scientia;
A anunțà;	A înștiințà [1])	
Asasin, asasinat;	Ucigaș [2])	Occidere;
A asasinà;	A ucide;	(vechiu francez) Occire;
Afirm, afirmațiune;	Incredințez, adeverez [3])	Verum;
Atestez, atestațiune;		Credo;
Absinte, absență;	Lipsă, lipsesc [4]);	

(1) Așà de mult ne-am desvățat de a vorbì Românește în cât la fiecare moment vàz că se scrie și se zice *a aduce noutatea* (apporter la nouvelle), în loc de a *aduce știrea; a da de știre*; locuțiuni Românești clare, înțelese de toți și pe lângă acesta și latinești.

(2) Am aràtat mai sus de unde se trage cuvântul Francez Asasin (Haschich), pe care l-am împrumutat ca să latinizàm limba!!

(3) Intr'o cercetare cu martori dintr'o hotărnicie din anul 1684 am găsit această frumoasă formulă la sfârșitul arătărilor martorilor: «*Și așà am adeverit, cu suflele noastre, pe dreptate*». Ce limbă frumoasă, precisă, ce icoană credincioasă a modului d'a cugetà, d'a simțì al unor oameni adânc credincioși, pentru care jurământul și mărturia erau lucruri sfinte.

(4) Aceste cuvinte sunt Greco-Bizantine; dar de ce să gonim din limbă cuvintele grecești, limba greacă fiind una din cele două mari

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Branşa (!)	Ramură;	Ramus;
Chitanţă;	Adeverinţă (adevăr);	Verum;
Complect;	Intreg;	Integrum;
Complectez;	a întregi;	
Cert;	Sigur;	Securus;
Certitudine;	Siguranţă;	
Incertitudine;	Indoială;	
Comerţ;	Negustorie;	Negotium;
Comersant;	Negustor;	(francez. Negociant, Negoce);
Conform;	Asemănat;	
Conformitate;	Asemănare; [1]	
Consecinţă;	Urmare;	Orma [2] (Popul.);
Consolaţiune;	Mângâere; [3]	
Creatură;	Făptură;	
Creator;	Făcător;	
Consolidare;	Intărire;	
Consolidez;	Intăresc;	
Dubiu;	Indoios; Indoială; (ce se află între două idei sau două întîmplări ce se pot ivi);	
Indubitabil;	Neîndoios;	
Danţ; danţuri; danţez;	Joc; Jocuri;	Jocus; [4]
Divinitate;	Dumnezeire;	Dominus, Deus;
Divin;	Dumnezeesc;	
Donaţiune; Donez (!!); a donà; [5]	Dar; a dărui;	Dare;

idiome clasice când în fiecare an se introduc în limba lumei civilizate cuvinte Elineşti (Telegraf, Telefon, telepatie, fotografie, hidrogen, Microb, etc).

(1) Asemănat ordinului d-voastră (într'un raport al unui Primar de sat).

(2) De aci o serie întreagă de ziceri isvorîte din aceiaşi metaforă: *Urmă; Urmaşi; Următor; Urmez; Urmăresc; cel din urmă, etc.*

(3) Pentru etimologia cuvîntului *mângâere* vezi dicţionarul Şeineanu la acel cuvânt.

(4) Se poate lucru mai ciudat decât acela d'a schimbà numele (latinesc) al unei petreceri aşà de populară, aşà de înrădăcinată în moravurile poporului Român, ca Jocul? Bietele fete şi flăcăi să nu mai *joace hora ci să danţeze!!!*

(5) Barbarism absurd introdus fără nici-o trebuinţă căci limba

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Donator ;	Dăruitor ;	
Donatar ;	Dăruit ;	
Dublu;	Indoit ;	Duo ;
Triplu ;	Intreit ;	Tres;
Decedat ; Defunct ;	Mort ; Răposat ; (1)	Mortuus ;
Deces ;	Moarte ;	Pausatus ; Mors ;
Dificultate ; Dificil :	Greutate ; Greu ;	Gravis ;
Divorţ ;	Despărţenie ; (2)	Dispartio ;
A divorţà ;	A se despărţì ;	
Distanţă ;	Depărtare ;	
Deplorabil ;	De plâns ;	
Evident ;	Invederat ;	Video ; Videre ;
Educaţie ;	Creştere ; Om bine crescut, etc.	Crescere ;
Epistolă ;	Scrisoare ;	Scribere ;
Ezitaţiune ;	Indoială ;	
A ezità ;	A stà la îndoială ;	

noastră adevărată exprimă foarte bine (*am dat ; am dăruit*) deosebirea între *darea* obişnuită şi aceea făcută ca liberalitate; dăruit vine din dar, (*Dare*) ; tot aşà s'a format milă, miluit

(1) Erà şi o dovadă a ignoranţei reformatorilor, cari n'au ştiut că *răposat* veneà în linie dreaptă de la Romani şi că acest cuvânt se găseşte în inscripţiunile latineşti pe morminte, întocmai ca pe pietrele noastre, unde se zice : *trupul răposatului.*

Pausare ; (Grec : Παύσω) a se *opri ;* a se *odihnì ;*

Pausatio ; Oprire ; haltă ; *Moarte ;* (într'o inscripţiune fumerară cuvântul se află cu acest înţeles).

Pausa ; Oprire ; Odihnă ; de unde franţozeasca ***pause, repos.***

Pausatus ; acel ce se odihneşte (Vezi Dicţionarul Latino-Francez al lui Quicherat vo. *Pauso ; Pausatio).*

Şi acei care au scris pe dosarele tribunalelor noastre : ***Regularea averei decedatului*** în loc de ***răposatului,*** au crezut că latinizează limba.

(2) Cuvintele româneşti pe lângă că sunt latineşi, exprimă foarte bine ideia ; cei ***uniţi*** prin căsătorie, se ***despart,*** nu mai stau împreună. Limba poporului foarte bine nuanţată creiase două cuvinte deosebite, unul cu înţeles larg : ***despărţire,*** altul pentru despărţirea a doi soţi : ***despărţenie.*** Ce trebuinţă dar de a introduce un neologism puţin plăcut şi care nu exprimă ideia în mod viu şi firesc ca cel românesc ?

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Fluviu;	Râu; (1)	Rivus Fr.; Riviere; Espag. Rion.
Fidel;	Credincios;	
Fidelitate;	Credinţă	
Infidel;	Necredincios;	Credo;
Fiitor;	Viitor; (2)	
Familist;	Om cu famil.e;	
	Insurat; (2)	(In dialectul Napolitan se zice Insorato);
Ipocrizie;	Făţărnicie;	Din *facies*;
Ipocrit;	Făţarnic;	
Imposibil;	Peste putinţă; nu e cu putinţă;	
Imposibilitate;	Nu se poate, peste putere; (3)	
	Neputinţă;	

(1) Incă o neghiobie curată ca să se lase cuvântul românesc curat latinesc, şi care într'o limbă neo-latină este acelaş *(Rio-Grande, Rio de la Plata)* iarăşi fiindcă în ignoranţa lor au crezut vorba franceză *fleuve* latinească şi n'au ştiut că şi *râu* tot latinesc erà.

(2) Un exemplu nou de absurditate; ideia viitorului se poate exprimà în două moduri, amândouă latineşti, ceiace va *fi*; ceiace va *venì*; Francezii ca şi noi au luat a doua expresiune; *L'avenir*; (*Le futur* fiind întrebuinţat mai ales în terminologia gramaticală).

Să ne închipuim frumoasele versuri ale lui Victor Hugo;

„Non, l'avenir n'est à personne"

„Sire, l'avenir est à Dieu!" transformate după normele reformatorilor noştri;

„Le futur n'est à personne"

„Le futur est à Dieu!"

Ce batjocură! Ce hohote! Ei bine nenumărate sunt cazurile în care am găsit caraghiosul *fiitor* în locul românescului şi latinescului *viitor*. A fost o vreme în care acest neologism figurà regulat în toate actele redactate de grefieri şi alţi funcţionari judecătoreşti.

(2) La 1870, într'un oraş din provincie, un prefect m'a întrebat dacă eram *famıslit?* Eu l'am făcut să repete de trei ori cuvântul până am ajuns să înţeleg ce vrea să zică; şi i-am lăsat impresia unui tânăr care în urma lungei şederi în străinătate nu mai ştià Româneşte.

(3) Ţăranul nu zice: 'mi-e imposibil, zice limpede. româneşte şi lati-

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Incendiu ;	Foc;	Focus;
Incendiat ;	Ars ;	Ardere. Arsum ; (1)
Inconvenient;	Neajuns ;	
Imposite ;	Dări ;	Daie ;
Impenetrabil ;	Nepătruns ;	
Infect ;	Puturos ;	*Putor* ;
Infecţiune ; [2])	Putoare ;	Putor ;
Intolerabil ;	Nesuferit ; (Nu e de suferit) ;	Suffere percipio ;
Incapabil ;	Nepriceput ;	

neşte : n'am putere. De ce în loc să zicem : e posibil sau e imposibil ? să nu zicem pe româneşte : Se poate ? Nu se poate ?

In cartea lui Iov, iată cum găsim ideia exprimată : *Ştiu că toate le poţi* şi nu este ţie nimica *cu neputinţă*.

Să notăm că în această frază aşa de frumoasă, aşa de maestoasă, şi de un stil adevărat românesc, nu este un singur cuvânt măcar care să nu fie de origină latină. Să exprimăm aceiaşi ideie în volapückul de azi.

Şi răspunzând Iov, a zis Domnului : Şciu că eşti a *Tot Puternic* şi că nimic nu ţi-e *imposibil* ! Să comparăm cele două versiuni, cea Românească, cea Volapückească şi să plângem cu amar.

(1) Iarăşi Franţozism introdus de ignoranţi care se vede, nu ştiau lucruri aşà de elementare că latinitatea unor cuvinte trase din *focus* şi *ardere* : amândouă sunt mai aproape de limba mumă decât cele franceze, *feu, brûler*. In limba veche franceză (mai aproape de cea latinească), (exemplu : host, occis) se ziceà tocmai *ars* ; din *ardere* ; n'a rămas la francezi decât *ardent* ; noi avem verbul întreg. Ce faci cu vechile locuţiuni, amintiri ale unor nenorociri : *Focul mare* din Bucureşti ! *Curtea arsă*. Inlocuiţi cuvintele vechi cu incendiu, incendiata — şi judecaţi.

(2) Infecţiune mai are şi un înţeles ştiinţific, acela de molipsire (boală infecţioasă, infecţiunea sîngelui) care nu se poate exprimà prin vechile cuvinte Româneşti ; aici dar şi în acest înţeles neologismul se poate primì. Decîte ori un neologism corespunde cu o ideie nouă, necunoscută odinioară, cu o nuanţă a ideii pentru care limba cea veche nu aveà expresiune, fără îndoială trebue să fie primit şi să capete drept de cetăţenie ; ceeace însă e absurd, este înlocuirea fără nici o nevoe a cuvintelor româneşti prin altele franţuzeşti ; Ca *Fluviu*, în loc de Rîu ; *Incendiu*, în loc de Foc ; *Fructe*, în loc de Poame, etc., etc.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Incapacitate;	Nepricepere;	
Imediat;	Indată; pe dată;	Data (fr. Date);
Ilimitat;	Nemărginit;	Margine (Ablativ);
Inapreciabil;	Nepreţuit:	
Ilegal; Ilegalitate;	Nelegiuit, Contra legii; Nelegiuire;	
Incomparabil;	Ne asemănat; făr de asemănare;	
Implacabil;	Neîmpăcat; (1)	
Indubitabil;	Ne îndoios; fără îndoială;	
Inundaţiune;	Revărsare; (2)	Versare (fr. Verser)
Justiţie;	Dreptate;	Directus;
Just;	Drept;	
Injust;	Nedrept; nedreptate; Strâmbătate; (3)	
June;	Tânăr; Tinerel; Tinerică;	Tenerus; (4)

(1) E lung pomelnicul cuvintelor de soiul celor arătate în text, toate latineşti înlocuite prin cuvinte franţuzeşti. Noi avem în limba noastră o serie întreagă de cuvinte al căror înţeles este determinat prin negativa *ne*; Francezii au ca negativă *in*; Illicite, ilegal, incomparable, infaillible. De ce să ne lepădăm de formele noastre naţionale şi să luăm pe cele streine.

(2) De ce *inundaţiune* când ai un cuvânt Latin-Românesc care exprimă ideia în mod viu, colorat şi exact?

(3) Incă un exemplu viu al ciudatei concepţiuni născută din ignoranţa acelora care credeau că punând cuvântul Francez în locul celui Românesc latinizau limba! *Drept* şi derivatele lui *Dreptate, îndreptare, a îndreptăţi, a nedreptăţi*, formau o serie întreagă şi armonioasă şi să trăgeau din cuvântul latinesc *Directum*, care printr'o metaforă ce se găseşte aproape în toate limbile, exprimă şi ideia de dreptate în înţelesul moral. Francezii zic: *Conscience droite; Droiture* în înţelesul ce-l găsim în limba Românească; iar Germanul: *Recht, Unrecht* tot acelaş înţeles îl are. Atunci, de ce să ne lăsăm de vorba Românească înţeleasă de popor, şi să zicem: *Justiţie* în loc de *Dreptate*? Cum să tragem din neologismul Francez derit vate ca *Nedreptăţit, Indreptare*? Vom zice oare: *Nejustiţit? Injustiţit?* Ce orbire si ce rătăcire a fost aceea a pretinşilor reformatori ai limbii!

(4) Tot prin ignoranţă au păcătuit cei ce au înlocuit un cuvânt frumos, latinesc, întrupat adânc în literatura şi zicătorile populare

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Junețe;	Tinerețe (vai de tinerețele lui, etc.);	
Junime;	Tineret și Tinerime;	
Jenant;	Supărător;	
Limită;	Margine;	Marginem (acc);
Limitat;	Mărginit;	
Ilimitat;	Nemărginit;	
Legalizat;	Adeverit (din adevăr);	Verum;
Autentificat;		

Zicerea veche erà cât se poate de exactă și exprimă limpede ideia că un act, o scriere, erau *într'adevăr* făcute de cutare persoană; judecătorul *încredințând* prin iscălitura sa acest *adevăr*.

De altminterea cuvântul *autentic, autentificat* luat din limba grecească are întocmai acelaș înțeles.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Matur; Maturitate; (1)	Copt; Coacere;	Coctus (printr'o metaforă firească);
Natura;	Fire (din a fi);	Fieri;
Natural;	Firesc;	
Naturalmente; (2)	Firesce;	
Naufragiu;	Innec; a se înnecà;	Ennecare;

---

care a dat naștere la o mulțime de derivate, printr'un neologism pretențios și stărp? Să ne încercăm a zice *Junețul; Vai de junețele lui-Junel; Junică*, și să râdem de rezultatul caraghios. Și de ce acest ostracism? fiindcă pedanții ignoranți n'au știut să recunoască latinitatea cuvântului *tânăr*, și derivațiunea lui printr'o metaforă lesne de înțeles din *tenerus* = plăpând, fraget.

. . . . *Ah te ne frigora lædant!*

Ah! tibi ne teneras glacies secet aspera plantas (Virgiliu; Eglog)

Fiind că francezii ziceau *Jeune*, noi am zis *June*.

(1) Românul zice: porumbul, grâul a *dat în copt*: Nu e mai frumos decât *„a ajuns la maturitate?“* Ce ne facem cu verbul, s'a copt. Vom zice oare? *S'a maturat?* Buba a copt? *Buba a maturat?* Ce e drept întorcându-ne la adevărata limbă nu vom mai puteà zice de Senat: *Maturul Corp?* Căci *coptul corp* nu prea ar sunà frumos. Dar de ce n'am zice: Adunarea bătrânilor țării?

(2) Avem o întreagă serie de aceste uricioase barbarisme ca ter-

Ideia de peire prin cufundare în apă s'a întors la noi dela om şi la corabie; De unde vorba populară: *„Ce eşti aşà de posomorit? ţi s'au înecat corăbiele?"*.

Nivelul apei. In limba veche găsim o expresiune din cele mai frumoase: *„lumina apei"*; De sigur aceasta nu poate înlocuì cuvântul technic, cu derivatele lui de neapărată trebuinţă: *nivelaţie*, a *nivelà*. Dar am vrut să citez această frumoasă zicere ca să arăt cum poporul prin instinctul său firesc ştie să exprime în mod colorat şi pitoresc ideile pentru cari cei învăţaţi nu găsesc decât cuvinte abstracte şi fără frumuseţe.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Obstacol;	Piedică; (împiedicare; a pune piedică; a împiedicà;	Pedica; Impedicare;
Obiect;	Lucru;	Lucrum;
Obligatoriu;	Legământ, îndatorire, (din datorie);	Debitor;
Mă oblig;	Mă îndatorez;	Ligare;
Opiniune;	Părere;	Parere;
A opinà;	A'şi da părerea;	In dreptul Roman formula data judecătorului faptului erà: Si non *paret*, absolvito.
Opresiune;	Asuprire; apăsare;	*Ad supra*; Appensare;
A oprimà;	Impilare; (1)	Pilla;
Opresiv;	Asupritor:	
Odios;	Urâcios; nesuferit; (2)	

minaţiunea în *mente* ce niciodată n'a fost românească; *Certamente* în loc de sigur; sau cu siguranţă; *fatalmente*; *forţamente*, care din fericire au început să fie cam părăsite şi scoase din întrebuinţare.

(1) Impilare (Vezi *Şeineanu*, Vo. *Impilare*;) Vine din a călcà, a bate în piuă, latin *pillo*. Ar fi fost ciudat lucru ca latinul popor Român să n'aibă în limba strămoşească cuvinte care să exprime ideia de asuprire; După cum vedem aveà *trei*, toate de altmintrelea latineşti.

(2) Vorba franceză *odieux* vine din latin *Odium*, Odi urăsc. Uricios exprimă identic aceiaşi ideie; *urăsc* în limba noastră, (*odi* latineşte), je hais, în franţuzeşte) şi se trage pintr'o metaforă simplă din: *„Horresco!"* Cfr. Franţuzeste: J'ai horreur.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Pagină ;	Față ;	Facies ;
Prefață ;	Precuvântare ;	
Present ;	De față ; (1)	
In presenta ;	In față ;	
In present ; (în opoziție cu viitoru)	Acum ;	
Prețios :	De mult preț,	*Multum*, *Pretium* ;
Perceptor ;	Culegător de dări sau de bir ;	Dare ;
A percepe taxe ;	A culege dările ;	Colligere ;)2)
Profund ;	Adânc ;	Aduncatus ; (3)
Pepinieră ;	Școală ; (4)	
Pudoare ;	Rușine ; rușinos ; nerușinat ;	Roseus, fr. *rougir* ; In sensul : a se rușinà ;
Permisiune ;	Voe ; a da voe ;	Volo ;
Permitea ;	Cu voea d-tale ;	

(1) La apel soldații sunt învățați a răspunde : Prezent : Nu erà mai simplu să zică *Aici* ?

(2) Această expresiune *culegător de bir* o găsesc în cartea lui Iov. Ani întregi a figurat pe chitanțele tipărite de Ministerul Finanțelor acest barbarism ; Taxa percesă ! Vedeți ce este să se pue oameni ignoranți să vorbească o limbă necunoscută lor. Nu 'și-au dat seama că precum zicem *pricep*, *priceput*, *încep*, *început*, la *percep* trebuià *perceput*, *iar nu perces*. De la o vreme încoace a perit acest barbarism, vr'un funcționar mai învățat a îndreptat formularul.

(3) V. în Șeineanu (Vo. *Adânc*). Iarăși aici o întreagă serie de derivate și de ziceri ; *Adâncul inimei ; Adâncime ; Adâncit*. Duioasele versuri din poezia lui Grigore Alexandrescu, *Câinele soldatului*
„Singuru-i prieten, un câine iubit
„Ședeà lângă dânsul și'n mare mâhnire
„Părea *adâncit*"... Cum le vom transformà în limba reformată ? sau frumosul vers din Steluța ;
„Ca stele trecătoare
„Ce lasă un întuneric adânc în urma lor ?

Barbarismul *profund* îl vedem în fiecare zi în Monitorul oficial : Sunt cu cel mai *profund* respect, Sire etc.

(4) De ce franțuzescul pepinieră, când avem românescul și latinescul *Școală*, expresiune frumoasă, prin asemănarea între școala unde se cresc copii, și școala unde se sădesc și cresc pueții de pomi ?

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Permite-mi; (1)	Dă mi voe;	
	Cu voe; fără voe;	
	(Toate acestea româneşti, latineşti şi înţelese de toţi).	
Pardon;	Ertare; să mă erţi; (2)	Libertare;
Potabil;	De băut; (3)	Bibere;
	Bun de băut;	
Primul;	Anteiul;	
	Cel dintâi;	Ante; (ce este înainte)
Ultimul;	Cel din urmă;	Orma; (4)
Ridicol;	De râs (s'a făcut de râs)	Risus; Ridere;
S'a făcut ridicol;		
A ridiculiză;	A lua în râs;	
Rezumat;	Prescurtare;	Curtum; (fr. Court);
In rezumat;	Pe scurt;	
Renunţare;	Lepădare; a se lepădă; (5)	Laxare;
A renunţă;		fr. Laisser;
	A se lăsă de: (S'a lăsat de beţie; de cărţi etc.).	

(1) Tot ignoranţi care au zis *permisiune*, cuvânt străin, în loc *de voe* latino-românesc.

(2) Cu franţuzismul reformatorilor noştri am ajuns ca bietele mahalagioaice, când spun ceva cam pipărat, în locul tradiţionalului *„Să mă ierţi"* să zică: *Pardon de expresie.* Noi râdem; dar oare ele sunt de vină?

(3) Prea erà lesne să zic *apă de băut;* apă potabilă sună mai savant! In înţelesul tecnică, *apă bună de băut* ar fi exprimat foarte bine ideia;

(4) Mergeţi dar de-i daţi sărutarea cea din urmă, zice preotul, la sfârşitul rugăciunelor pentru morţi. Bine ar fi să se zică *ultima sărutare?*

(5) Cum a putut să treacă prin mintea unor oameni cu bun simţ, să schimbe un cuvânt aşà de adânc înfipt în mintea unui popor, care la botez de o mie şi mai bine de ani auzeà pe preot întrebând pe naş: *Te lepezi de Satana? Ta-ai lepădat de Satana?* care în fiecare an la Paşte aude cum Petre s'a lepădat de Christos. Fie că cuvântul este de origină necunoscută cum zice Şeineanu (op. cit. Vo. leapăd) fie că au dreptate Massim şi Laurian care scriu *„s'a lapidat"* ca să-l latinizeze (metafora a asvârlì o piatră, *lapis, lapidis*), nimeni nu trebuià să se atingă de acest cuvânt.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Reparaţiune;	Dregere;	Dirigere; (1)
Repar;	Dreg;	
Regret;	Părere de rău; (îmi pare rău; cu părere de rău)	
	Cap;	
Şef;	Adaos; Adaog;	Caput;
Supliment;	Inlocuitor;	*Ad. Augere;*
Supleant;	Indestulător; Destul;(2)	Locus, tenens;
Suficient;	Neîndestulător;	*Satul;*
Insuficient;	Aşezământ;	
Stabiliment;	A aşezà;	
A stabilì;	A restatornicì: a reaşezà.	*Sedere;*
A restabilì;		
	Statornic;	
Stabil;	Statornicie;	*Stare; Stator;* (3)
Stabilitate;	Reaşezare;	
Restabilire;	Deslegare;	
Soluţiune:	A deslegà; (4)	Disligare (*Popul*);
A rezolvì;	Siguranţă;	
Securitate;	Călcàtor de jurământ; care jură,	Calcare;
Sperjur:	Strâmb.	Strambus Juramentum;
	(Zicerile amândouă latineşti;)	
Sens;	Inţeles; (Din înţeleg;)	Intelligo;
Fără sens;	Neînţeles;	
Testimoniu;	Mărturie; (5)	
Probă testimonială;	Dovada cu martori;	Martur;
A atestà;	A mărturisì;	

(1) Poporul zice *Meşterul strică şi drege de frică;* Ce păcat că nu le-a fost frică de batjocură, acelora care au stricat limba Românească.

(2) O serie întreagă de derivate care cu *suficient* nu se pot formà. (Indestulat etc.).

(3) Verbul latin *Sto, Stare,* exprimă tocmai ideia conţinută în Româneşte, *stau,* a *stà* .... Cfer. versul cunoscut *„Mole sua stans"*.

(4) Iarăşi ignoranţă. Fiindcă Francezii zic: *Solution d'une question; resoudre un problème,* s'au fabricat cuvinte Francezo Româneşti în locul celor româneşti înţelese de toţi şi pe lângă aceasta şi latineşti, şi în care găsim întocmai aceaşi metaforă ca în cele franceze.

(5) Cuvântul vine dela greci şi din el se trage numirea de *Martiri,* dată de popoarele creştine celor ce au suferit casnă şi moarte mărturisind credinţa lor.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Ţinută ;	Port ; îmbrăcăminte ; (din îmbrac) ;	Portare ; Bracca ; (fr. braies) ;
Uman ;	Omenesc ;	Homo ;
Umanitate ;	Omenire ; (1) Omenie ;	
Valorează ;	Face ; Preţueşte ;	
Cât valorează ;	Cât face ;	
Valoare ;	Preţ ; (2)	

(Va urma)

I. N. LAHOVARY.

(1) Din această absurdă înlocuire [a unui cuvânt latino-românesc se trag caraghioasele formule ; „Mulţumindu-vă pentru această *faptă umanitară*". „Apelând la simţimintele d-voastră *umanitare*" ce le găsim în nenumăratele cereri de ajutoare, subvenţiuni etc., ce le primesc în fiecare zi bărbaţii noştri politici.

(2) Institutorii şi profesorii care de atâţea ani au învăţat pe şcolari ce le erau încredinţaţi să vorbeacsă o limbă stricată, au costat ţara sute de milioane. Putem noi ore să zicem: *Scump, dar face?* Eu: cred că nu.

CUM S'A STRICAT LIMBA ROMÂNEASCĂ

(Urmare)

CAP. V.

Am arătat până acum în mod general răul ce s'a făcut: 1) Prin încercarea absurdă d'a scoate din limba Românească tot ce nu derivă din isvor latinesc, mai ales cuvintele slavoneşti întrupate de atâtea veacuri în idioma Românească; 2) Prin neasemănata neştiinţă a acelora care, crezând că latinizează limba, au înlocuit o mulţime de cuvinte curat latineşti, din adevărata limbă Românească, prin altele franţuzeşti.

Voi da acum rând pe rând câteva pilde şi voiu arătà ce nenorocite urmări a avut această rătăcire în limba Bisericii, a doctorilor, a jurisconsulţilor, etc. etc.

A. Biserica.

Incep întristătoarea serie cu Biserica; căci mare-mi este mâhnirea văzând cum dela o vreme încoace, boala, care a infectat cultura românească, a început să molipsească şi Biserica şi voi zice cu Scriptura; *„Tu eşti sarea pământului; iar de se va împuţi sarea, cu ce se va sărà?*

Până acum câţivà ani, limba rugăciunilor, a cărţilor bisericeşti, scăpase aproape neatinsă, şi pentru orice om doritor d'a aflà ce este adevărata limbă Românească, cu ce putere, ce frumuseţe, ce majestate poate exprimà aproape

tot complexul ideilor omeneşti, Sfânta Scriptură, rugăciunile la felurite slujbe, la botez, la cununie, la înmormântare, cazaniile, sunt o adevărată comoară, un isvor nesecat, limpede şi curat.

Ei bine, dela o vreme încoace, preoţii eşiţi din Seminare, Episcopii din Sfântul Sinod, (1) au început şi dânşii să se ruşineze de a mai vorbì vechea limbă a strămoşilor noştri; şi s'au pus să *modernizeze!!* Sfânta Liturghie!! şi, cum zice poporul, să vorbească *radical!*

Neertată greşeală! putem zice: rătăcirea rătăcirilor!

Atât ne mai rămăsese neatins şi frumos; limba românească din scrierile Biariceşti; a o schimonosì şi pe aceea, a face şi dintr'însa o caricatură de limbà, ar fi o crimă în contra bunului simţ, bunului gust şi putem zice, fiind vorba de Biserică, o adevărată erezie.

Nimic mai uricios, nimic mai neplăcut decât a vedeà cum în vechile rugăciuni pe cari eram obişnuiţi să le auzim în Biserică, în zilele de jale ca şi în cele de bucurie, pe care, ca mici copii, le învăţasem dela mumele noastre, încetul cu încetul se strecoară nişte neologisme, care sună întocmai ca o notă greşită într'o melodie şi care strică unitatea şi armonia graiului.

Există într'adevăr, în arta de a scrì şi de a vorbì, o lege a armoniei dela care nu ne putem abate fără a distruge tot ce face frumuseţea şi farmecul graiului omenesc. Precum într'un covor turcesc, într'o mătăsărie de preţ, ale căror feţe, prin trecerea anilor şi-au perdut vioiciunea şi s'au contopit într'o tonalitate mai slabă dar şi mai armonioasă, de vom înnădì un petic nou, cu culori proaspete, bătătoare la ochi, vom strică toată armonia şi toată frumu-

---

(1) Am citit, acum câţivà ani, o deliberare a Sfântului Sinod, privitoare tocmai la schimbările, de adus, în cărţile sfinte şi am văzut cu adâncă întristare pre Inalţii Prelaţi osândind cuvântul frumos: *podoabă (împodobit, împodobire,* etc.*)*, şi înlocuindu-l cu pedantescul; *Ornament.* Podoaba casei tale va fi de acì înainte.... *Ornamentul casei tale.*

seţea prin contrastul neplăcut al tonalităţilor şi al nuanţelor.

Precum într'o clădire, peste care au trecut iernile şi ploile şi gerul şi soarele şi ale cărei pietre s'au înnegrit, introducerea unor pietre noi, albe cum au eşit din carieră, produce un efect nesuferit; precum într'o cuvântare, într'o poezie de un caracter grav şi înnălţat, amestecul unor vorbe triviale şi vulgare, ar provocà râsul şi batjocura, tot aşà şi neologismele Francezo-Latine, introduse în limba Bisericească, produc o disonanţă şi o desăvârşită cacofonie, nesuferite pentru orice om cu judecată sănătoasă şi cu gust mai subţire.

Să dau acum câtevà pilde de neologisme, intrate de curând în limba Bisericească.

1. Acì este o greşeală, nu numai de ordine literară, este o primejdie pentru credinţa poporului; mania latinismului a început să isgonească din limbă cuvântul *Duhul Sfânt* şi să-l înlocuească prin *Spirit!* Am fost faţă la o cununie, în care slujba erà făcută după ritul Bisericei Orientale Unite, din Transilvania şi am auzit pe preot zicând: In numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Spirit! Această înlocuire a cuvântului tradiţional, Duhul Sfânt, o mai găsesc într'o carte de rugăciuni (pentru ortodoxi, nu pentru cei uniţi cu Roma), tipărită de curând la Bucureşti. Eu zic: pentru Dumnezeu! nu faceţi acest păcat! nu întunecaţi în conştiinţa poporului noţiunea Sfintei Treimi prin schimbarea unui cuvânt cunoscut, înţeles, întipărit de veci în cugetul şi în credinţa poporului Român! (1)

---

(1) In poezie să ne aducem aminte de minunatele versuri ale lui Alexandri, evocarea lui Satan de către bătrâna vrăjitoare:

Sai din hău fără lumină,
Tu, al cerului duşman,
Tu ce'n veacuri schimbi un an,
Pentr'un suflet ce suspină,
Duhul răului! Satan.

Să punem spiritul, inamic, secole şi să judecăm.

Cum n'au văzut nenorociţii cari au făcut această încercare, că cuvîntul *spirit* a intrat de mult în limba populară, dar cu alt înţeles, că prin operaţiunea intelectuală numită *asociaţiunea ideilor* când se invoacă Tatăl, Fiul şi *Sfântul Spirit*, fără voe ne vom aduce aminte de Băuturile *Spirtoase* şi de Comerţul de *Spirtoase!*

Asemenea, când aud acum pe preoţi zicând: *Comunicare* în loc de *grijanie* sau de *împărtăşire* (cuvânt latinesc), ideia *Comunicărilor* prin Corpul portăreilor sau a căilor de comunicaţie, vrând, nevrând, se deşteaptă în memoria mea. La cununie, la sfârşit, când preotul în loc d'a zice ca odinioară: Iar muerea să se teamă de bărbat (1) încheie zicând: să-şi *respecte* bărbatul, îndată formula mult cunoscută *„Respectabile cocoane Iancule"* ce am citit-o în nenumărate scrisori, sună în mod cacofonic la urechea mea.

Dar *Sanctitatea* sa în loc de Sfinţia Sa! (2)

Vom zice oare de acum înainte: *Sanct! Sanct! Sanct!* Domnul Sabaoth! sau: *Sancte* Dumnezeule! *Sancte* tare, *Sancte* fără de moarte, sau: Sanctul spirit, în loc de Duhul Sfînt?

De ce au început popii să zică: *Creaţiune, Creator*, în loc de *zidire, făcător, făptură*, (aceste două din urmă cuvinte latineşti)?

Nu se înţelege lesne cum ideia facerei universului, s'a asemânat în mintea poporului care a făcut limba, cu aceia a zidirii unei clădiri? Filosofii Greci numeau pe Dumnezeu Marele *Demiurgos*, tot astfel au zis Francezii: *le grand architecte de l'univers.*

Asemenea la pomenirea Familiei Domnitoare, de ce se zice

---

(1) De ce această schimbare? povaţa cea veche nu conţine în sine ideia de *frică* adevărată Nu: indică acel sentiment cunoscut în limba juridică şi filosofică Franceză sub numele de *„Crainte révérentielle"* ce trebue să aibă fiul subt autoritatea tatălui, femeia faţă de bărbat, nevîrstnicul faţă de epitrop etc.

(2) Sfânt: *Sfănta* Maria, *Sânta* Maria, *Sân*-Petru, învederat cu tot slavonescul *Svetă*, după părerea mea derivă din latinescul *Sanctus*.

Augusta lor familie care face o disonanţă neplăcută, in loc de *Slăvita* lor familie, sau dacă ne e ruşine de *slavismul* cuvântului *Slăvit*, n'am puteà zice *Mărita* lor familie, care este vorbă latinească? Dar *fortifică (!!)* (1) în loc de *întăreşte* (2) şi în loc de *rob*, *serv*, care'mi aduce aminte de condicuţa de servitori a Poliţiei.?

Până şi de sublima jelire din slujba pentru înmormântarea copiilor au început să se atingă: „Vai de câte ori „mumele îşi bat ţiţele şi zic: O prea dulce şi prea iubite „fiule, de ce nu vorbeşti cu maica?“.... înlocuind nu ştiu de ce, cuvântul *ţiţele* prin acela de *pept*.

Ca să dau cititorului putinţa d'a vedeà prin comparaţie ce frumoasă este limba Bisericească cea veche, voiu face aici câtevà citaţiuni.

Astfel iată cum ne arată Biserica ce este viaţa omului: „*Mai trecătoare de cât umbra, şi de cât visul mai înşe-„lătoare*“.

Ce rămâne după urma noastră? „*Oase goale, mânca-„rea viermilor şi stricăciune.*

„*Vai! câtă durere are sufletul când se deslipeşte de „trup!*“

Şi cuvintele de mângâere cu care alină durerea celor ce plâng o fiinţă iubită care s'a mutat dintre noi.

„In loc luminat, în loc cu verdeaţă, unde nu mai este „nici durere, nici intristare, nici suspin, ci numai viaţă fără „de sfârşit“. (3)

---

(1) Şi aci îmi aduc aminte de *fortificaţiile* Bucureştilor şi ale liniei Galaţi-Nămoloasa.

(2) Iar o vorbă latinească (Vezi Şăineanu V° *tare* de unde derivă vorba Românească) înlocuită din ignoranţa unor jumătăţi de învăţaţi printr'un neologism nesuferit şi uricios.

(3) Frumos ar fi dacă am zice: Oase *nude* ,şi viaţa fără de *fine* cum cer pedanţii noştri?

Să notăm că în toate aceste citaţiuni, *numai patru vorbe nu sunt latineşti; deslipire, trup, goale, sfârşit,* iar în citaţiunea mai lungă din evanghelia lui Matei, *toate cuvintele fără nici o excepţie sunt lati-*

„Intraţi prin poarta cea strâmtă; că largă este poarta „şi lată calea care duce în peire, şi mulţi sunt care intră „printr'însa. Ce strâmtă este poarta şi îngustă calea care „duce în viaţă, şi puţini sunt aceia care o află pe dânsa! „*(Mateiu Cap. III.)*"

Iată ce este adevărata limbă Românească: frumoasă, colorată, exprimând ideile cu tărie şi preciziune şi totdeodată prin desfăşurarea măreaţă a perioadelor, prin inversiunile cari pun în întâiul loc cuvântul ce exprimă ideia de căpetenie, se aseamănă mai mult cu ritmul şi structura prozei clasice latineşti decât bunăoară proza franceză cu frazele ei scurte şi fără inversiuni.

Să comparăm spre pildă aceiaşi frază în limba românească şi'n cea franţuzească.

Noi zicem: „*Mai trecătoare de cât umbra şi de cât visul, mai înşelătoare*". Francezii zic: „Plus fugitive que l'ombre; „plus décevante que le rêve". Cât de frumoasă este limba franceză, elegantă şi precisă, eu zic că în ceia ce priveşte limba Bisericească, graiul Românesc este şi mai armonios şi mai maestos; *umbra* sună mai plin de cât *ombre*; *înşelătoare, trecătoare*, asemenea, comparate cu *fugitive, décevante* şi inversiunea „de cât visul" dă ideii un accent mai tare de cât în fraza corespunzătoare franceză.

Inchei această parte rugând prea plecat şi smerit (1) pe Inalţii Arhierei ai Sfintei noastre Biserici Ortodoxe şi Româneşti, ca nu numai să se oprească pe calea rătăcirei pe care au apucat, dar cât mai în grabă să se întoarcă înapoi, şi să păstreze neatinsă comoara nepreţuită nu numai a credinţii, dar şi a limbei strămoşilor noştri.

---

neşti; textul l'am luat din ediţia tipărită la 1819 la Petersburg de către *Societatea rosienească a Bibliei;* deci într'o vreme şi într'un loc în care nu se pomeneà de latinizarea artificială a limbei.

(1) Iar nu *umil* cum zic acum preoţii.

B. Doftorii.

Doftorii de odinioară s'au transformat în *Doctori* şi în *Medici*; şi nu s'au mulţumit cu sarcina dealtmintrelea destul de grea, d'a căută să vindece boalele de care pătimeşte biata omenire; ei au vrut să vindece şi limba Românească de boala streinismului şi a Slavismului.

Francezii zic în glumă că Doftorii, nefiind în stare să găsească un leac în contra guturaiului, n'au putut face alt cevà de cât să-l boteze *„Coryza"*.

Tot aşà am puteà zice şi noi că le-a venit mai lesne doftorilor noştri să zică *Morbŭ!* în loc de *boală*, (1) de cât să ne scape de multele boale ce ne amăresc viaţa.

Aşà dar din bolnavi ne-au făcut *„morboşi"* ceia ce fără îndoială este mai uşor de cât a ne face *sănătoşi*; şi s'au pus şi dânşii la lucru şi au reformat şi au latinizat limba, nu e vorbă.

Inima (2) s'a făcut *cord!* aşà în cât vom zice după ordonanţa Facultăţei, mi-a încremenit sau mi-a îngheţat *cordul*; *cord rău*, am *tragere de cord*, mi-am călcat pe *cord*, *cord* amărât sau mâhnit, etc.

Frumos de tot, nu e aşà?

Piciorul (3) s'a numit *Gamba!!* şi deci nu ne-a mai fost dat voe d'a luà pe savanţii noştri Esculapi *peste picior* când vorbesc *radical*, ci peste *gambă*; nici s'o *luăm la picior* ca să nu-i mai auzim vorbind frumoasa limbă reformată de dânşii, ci s'o luăm la *gambă*.

Craniu a înlocuit ţeasta, (broască *ţestoasă*; latin. *testa*); francez *tête*, italieneşte *testa)* şi în sfârşit Româncele noastre n'au mai fost *grele* sau *însărcinate*, ci *gravide!*

---

(1) Deci, ţăranii noştri să nu mai zică boilor la drum greu: *Hi! boală!* ci *Hi! morbule!* şi aşà se vor arătà fii adevăraţi ai poporului rege, şi vor gonì *„fedosul spectru al Slavismului"*.

(2) Inima (latin. *anima*=suflet, franţuzeşte âme) metafora este lesne de înţeles. De ce barbarismul *cord* în loc de latineasca şi româneasca *inimă?* fiindcă francezii zic: *cœur?*

(3) Latineşte: *petiolus*, (diminutiv).

Să însemnăm încă odată absurditatea maniei d'a schimbà fără nici un cuvânt limba vorbită şi înţeleasă de toţi. *Grea*, *însărcinată*, sunt cuvinte curat latineşti (lat. *gravis*=greu; *sarcina*=povară, greutate) şi prin metafora aveau întocmai înţelesul cuvântului românesc.

Astfel Ovidiu vorbind de o fată întâia născută a mamei sale zice: .... *Matri*...
Sarcina prima suæ fuerat.

Atunci de ce pedantescul *gravidă* care se trage tot din *gravis=greu?* De ce? Fiindcă a intrat în capetele noastre că limba românească nu există şi că suntem cu toţii în drept să fabricăm una nouă.

Asemenea dacă femeia *gravidă* n'a dus *graviditatea* sa până la sfârşit, n'a mai *lepădat*, nu: a suferit un *avort!!* *Friguri* s'au botezat *febre* (1) şi aşà înainte.

Mi se va zice poate că ştiinţa medicală, ca toate ştiinţele, are o limbă a sa specială care nu poate fi aceia a poporului.

Foarte adevărat: Nici un om cu bun simţ nu va tăgădui doctorilor, dreptul d'a întrebuinţà cuvinte ca: *tiflită; nefrită; endo-cardită; arterio-scleroză; emiplegie;* etc. care intră învederat în domeniul nomenclaturei ştiinţifice, şi pentru care limba populară n'are expresiuni, poporul necunoscând ideile pe care le exprimă cuvintele citate. Dar pedantismul nesuferit este a schimbà fără nevoe ziceri corespunzând cu idei, pe cari cel mai neştiutor om le cunoaşte şi ştie să le exprime.

Gânditu-s'au medicii cari au ilustrat şcoala Franceză, să schimbe cuvinte ca: *coeur, crâne, maladie?* etc.

Molière a făcut pe *Sganarelle*, *Doftorul fără voie*, să pue inima la dreapta şi ficatul la stânga, şi răspunsul

(1) In evanghelia lui Matei citesc: „A găsit'o zăcând, *aprinsă de friguri*". Iată adevărata limbă Românească, colorată şi expresivă. Mai bine ar fi să zicem? *Suferind de febre.*

Boală lipicioasă, nu exprimă ideea în mod mai pitoresc decât *Morb contagios*?

Doctorului improvizat către acel care se mirà de mutarea acelor organe: *„Nous avons changé tout cela"*, a rămas proverbial.

Rog dar plecat pe învăţaţii noştri Doctori, să nu ne răspundă ca Sganarelle, când ne vom mirà aflând că inima s'a făcut *Cord* şi boala *morb*: *„Nous avons changé tout cela"*, şi să lase *inima* să fie *inimă*, *boala*, *boală*, destul numai să ne vindece de boale, mai ales de cele de inimă, cari sunt din cele mai rele, sau cel puţin să nu ne facă *inimă rea*, stricând şi ei limba românească.

C. Jurisconsulţi.
(Avocaţi, Magistraţi, Grefieri, etc.)

Dacă Doftorii au adus şi dânşii partea lor de muncă, la lucrarea de desfiinţare a adevăratei limbi Româneşti, ce să zicem de Jurisconsulţi? Aveam în trecut nişte legiuiri, bune, rele, dar cel puţin scrise într'o limbă, pe care o înţelegeau toţi, lucru de mare folos şi de neapărată trebuinţă, fiind dat că: *„Nemo censetur legem ignorare"* (Nimenea nu e presupus că nu cunoaşte legea).

Schimbarea repede (în câteva luni abea), a întregei legislaţiuni; înlocuirea unor norme vechi, intrate de mult în moravurile şi obiceiurile poporului, printr'altele noi, erà o întreprindere anevoioasă şi care, multă vreme, trebuià să aducă mari neajunsuri oamenilor de rând, dar mai ales ţăranilor, cari n'aveau în satele lor oameni cunoscători de legi, cari să-i lumineze şi să le desluşească legile cele noui.(1)

Dar pe lângă aceste greutăţi inerente oricărei schimbări a legilor şi obiceiurilor tradiţionale ale unui popor, s'a

---

(1) In ţările occidentale sunt, în comunele rurale, *Notari*, *tabelioni* adică oameni de legi, pe cari ţăranii îi pot întrebà şi prin mijlocirea cărora fac actele de vânzări, înzestrări, etc. In satele noastre această instituţie de cel mai mai mare folos, nu există, şi ţăranii sunt cu desăvârşire lipsiţi de mijloace d'aşi face actele asemănat cu regulele impuse de nişte legi despre cari n'au nici o idee.

mai adăogat una mai mult, şi aceea fără nici o nevoe, din pedantism curat. De ce? fiindcă acei cari au tradus la 1864 legile Franceze introduse la noi, fuseseră crescuţi la şcoala acelor oameni, cari decretaseră curăţirea limbei Româneşti de *„Asperităţile Slavice"*. Aşà dar legile s'au schimbat atunci, nu numai *în fond*, dar şi *în formă*. Zicerile juridice înţelese de popor, au fost înlocuite prin altele, cari pentru cei mulţi — putem zice, aproape pentru toţi — erau tot atât de neinţelese, ca ieroglifele egipţiene, înainte de Champollion.

Nevârstnicul, s'a făcut *minore*. Cel în *vârstă*, *majore; epitropul*, *tutore;* rudele de alături, cele de sus şi de jos, (1) s'au schimbat în *colaterali*, *ascendenţi*, *descendenţi;* părinţii în *genitori!* (2).

Moşiile (3) s'au făcut *eritagie(!!!)* împărţeala, *partagiu;* darul; *donaţiune;* averea mişcătoare şi nemişcătoare s'a făcut *mobilă* şi *imobilă;* prigonitoarele părţi au fost transformate în *litiganţi;* tulpinele s'au numit *stirpe!!* foaia de zestre, *Contract de maritagiu* (sic) (4) şi ca să încheiem acest pomelnic cu un ce cu desăvârşire caraghios, întâmplarea s'a numit *azard!!!!* (5)

Cred că trebue să mă opresc aici, sau cum zic francezii în glumă: *„Après cela il faut tirer l'échelle"*.

Intâia ediţie a codului civil publicată de V. Boerescu. ne arată în mod luminos, ce zăpăceală şi ce încurcătură se născuse din acea schimbare a terminologiei juridice. Boerescu ca să poată fi înţeles de cititori, şi ca lucrarea

---

(1) Aceste expresiuni, curat latineşti.

(2) Art. 815, cod. civil.

(3) Iarăşi stupida manie d'a înlocuì o vorbă românească prin alta străină. *Héritage* în limba juridică franceză are tocmai înţelesul cuvântului *moşie* (ceiace ne vine dela moşi).

(4) Art. 932 şi următorii cod. civil.

(5) Art. 649 cod. civil.

sa să le fie de folos, s'a văzut silit ca la fiecare faţă (1) să traducă în nenumărate note cuvintele noui luate din limba franceză, şi să dea alături adevărata zicere înţeleasă de români (2).

Iar grefierii, portăreii, etc. toţi eşiţi din şcolile unde învăţaseră dela profesorii lor să vorbească limba cea nouă, s'au pus pe lucru.

Cercetarea la faţa locului s'a făcut *descindere locală*, martorii n'au mai fost *ascultaţi* ci *audiaţi* (3) în instanţă; *Partea interesantă* a fost citată la audienţă, etc.

De vrem să ne dăm seama de ce am pierdut în urma nefastului învăţământ dat în şcoalele noastre acelora care în urmă aveau să fie grefieri, portărei, comisari de poliţie, etc. să citim într'o hotărîre veche a *Inaltului Divan*, procesul-verbal în care se desluşeşte cum s'a desfăşurat pricina, arătările prigonitoarelor părţi, acelea ale martorilor, şi să comparăm cu *practicana* unei decisiuni de Tri-

---

(1) Spre pildă iată ce note găsim în ediţia din 1873 pag. 71 a)
Colaterali=rude de alături:
Descendenţi=rude de jos;
Ascendenţi=rude de sus;
Defunct=răposat:
A succedà=a moştenì;
Succesiunile=moştenirile;
Sunt deferite=sunt date;
Proximi=apropiaţi; etc,

(2) La 1899 cu prilejul refacerei Codului de Procedură Civilă, d-l Disescu, autorul proectului, s'a silit să se întoarcă întru câtva la limba cea Românească, la aceia pe care o înţeleg toţi.

Astfel a zis: sorocire, în loc de *citaţiune;* părţile prigonitoare în loc de *părţile litigante* etc. Această fericită ideie a fost criticată în presă şi cam luată în râs.

(3) Aici se vede neghiobia nemăsurată a novatorilor, fabricanţi de Volapük. *A ascultà; a auzì;* două cuvinte curat latineşti; atunci de ce să fabrici un barbarism: *audiere.* Pentru care cuvânt? Ce folos? şi acest neologism caraghios îl găsim în toate procesele verbale ale hotărîrilor judecătoreşti.

bunal sau de Curte. Vom vedeà deosebirea şi la rândul nostru vom judecà pe cei ce ne judecă.

Intr'o cercetare la faţa locului, dintr'o hotărnicie veche (din anul 1684) am găsit această frumoasă formulă prin care se încheiau arătările martorilor.

„*Şi aşà am adeverit cu sufletele noastre pe dreptate* (toate vorbele sunt latineşti).

In capul foilor de zestre: „Fie Doamne mila ta cu noi, „precum şi noi am nădăjduit întru tine.

„Foaie de zestrea ce dăm prea iubitei noastre fiici"...

După aceasta, în capul celor date de zestre, înaintea moşiilor, banilor, giuvaericalelor, totdeauna vedem trecut: „*O icoană a Maicei Domnului, îmbrăcată în argint*".

Şi la sfârşit:

„Acestea dela noi, iar dela Dumnezeu mare şi bogată „milă".

In josul unui testament: Eu Smaranda Doicescu: *am voit*".

Ce limbă frumoasă! precisă! icoană credincioasă a modului d'a cugetà, d'a simţì al unor oameni cari ştiau ce este frica lui Dumnezeu; pentru care ideia Dumnezeirii nu lipsea nici odată dela actele de căpetenie ale vieţei; pentru care jurământul şi mărturia erau lucruri sfinte; „*am adeverit, cu sufletele noastre*".

Azi avem în legile noastre o formulă de jurământ cât se poate de absurdă, de vreme ce nu e de înţeles pentru oamenii din popor chemaţi ca martori şi care sunt cei mulţi.

Inchipuiţi-vă un ţăran, un muncitor fără ştiinţă de carte zicând (1). „Mă leg *pe onoare şi pe conştiinţă*, cuvinte ce nu deşteaptă în mintea lui nici o idee precisă, necum religioasă. Iar Presidentul ameninţându-l cu pedeapsa Dumne-

(1) De câte ori am fost faţă şi am auzit ţărani încurcându-se, repetind în mod greşit după Prezident aceste ziceri cu desăvârşire necunoscute lor.

zeiască dacă va fi *sperjur* (sic). Şi să ne mirăm de înmulţirea mărturiilor mincinoase?

Intreb: Greu ar fi fost a se găsì o formulă românească, simplă, lesne de înţeles şi în armonie cu ideile religioase ale unui popor ce nu s'a lepădat încă de credinţa sa în legea creştinească? Spre pildă; „*Jur pe Sfânta Cruce şi în frica lui Dumnezeu*, că voi spune adevărul; Iar Presidentul să-i zică: „Dumnezeu martor de jurământul tău, să te pedepsească de vei *jurà strâmb*, sau de vei *mărturisì strâmb*.

Un prieten îmi spuneà râzând cum a auzit odată pe Presidentul unui Tribunal de provincie întrebând pe un ţăran care se înfăţişase înaintea Tribunalului şi se sileà să-şi arate singur motivele cererei sale: *La ce conchizi?* Auz, domnule President? răspundeà bietul om.

La ce conchizi? întrebà din nou Presidentul cam răstit: şi iarăşi bietul creştin zăpăcit, întreba: „Porunciţi, domnule President?" Şi în acest dialog cam comic se sintetizà, putem zice, răul intrat în organismul nostru social, prin acea cultură artificială, străină de datinile poporului nostru, care a depărtat din ce în ce mai mult pe cei de sus de cei de jos, cei dîntâiu vorbind o limbă pe care ceil'alţi n'o pot înţelege, şi făcând astfel din fii aceleiaşi patrii, ca două neamuri deosebite, neavând nimic comun, nici graiul, nici idealul, nici cugetările.

Şi de aceia zic—şi să dea Dumnezeu ca să fie auzit glasul meu,--ca azi cât mai în grabă, să ne lăsăm de pedantism, de naţionalism rău înţeles, să nu ne mai fie ruşine de limba şi de trecutul nostru; să ne apropiem de popor, cu care din nou să ne putem înţelege; aceasta spre binele şi folosul şi al său, şi al nostru.

CAP. VI

Răul într'adevăr este mare.

Am arătat, ce stricăciune a molipsit limba bisericei, a ştiinţei medicale, a celei juridice; ce ar fi dacă a'şi vreà

să arăt ce este stilul jurnalelor, al actelor administrative, sau limba politică, sau aceia a negustoriei, cu *veritabilul caşcaval de Penteleu*; cu magazinele de *Delicateţe* sau de *Galanterie* (1) care dau de râs Francezilor, ce trec prin Bucureşti şi se uită la firmele prăvăliilor din capitala României.

Ca să nu lungesc peste măsură această lucrare mă voi mărgini a cità aici numai câteva pilde: 1) de greşeli neertate de sintaxă şi de gramatică ce le găsim în legi, în acte emanate dela autorităţile noastre publice; lucru ce nu se găseşte nici odată în actele vechi din'aintea reformei ; de ce? fiindcă *slujbaşii* de pe vremuri scrieau şi vorbeau limba românească ceà adevărată, cunoscută, vorbită de toţi; pe când *funcţionarii* de azi, sunt nevoiţi să-şi exprime ideile intr'o limbă nouă, artificială, necunoscută bine lor şi astfel se încurcă, scriu greşit şi adesea ori întrebuinţează expresiuni vrednice de râs.

Voiu cità întâi greşeli în contra sintaxei, *solecisme* şi *barbarisme* în acte oficiale. Am vorbit mai sus de taxa *percesă* ce ani întregi se vedeà pe toate chitanţele tipărite ale agenţilor Ministerului de Finanţe.

Iarăş ani îndelungaţi am văzut prin gări, afişe oficiale cu: Administraţia *Calei ferate*... neştiind se vede funcţionarul redactor, nici atâta lucru, că nu se zice *Calele* ci *Căile* şi deci genitivul este *Căi* iar nu *Calei*.

---

(1) Aceste caraghioase denumiri, au fost importate în România din Austria şi Germania, unde au luat naştere, de către nenumăraţi ovrei cari au venit să deschidă prăvălii la noi. Ceiace provoacă râsul este ideia că s'ar vinde şi s'ar cumpărà lucruri care în limba de origină au rămas abstracte şi ideale, şi care în jargonul negustoresc german s'au materializat.

Am râde şi noi dacă am vedeà scris deasupra unei prăvălii: Magazin de *politeţă* (*Galanterie* în limba franceză însemnând politeţă mai rafinată faţă cu femei), sau Magasin de *cinste* (*Delicatesse* însemnând într'altele şi o cinste scrupuloasă şi rafinată, spre pildă *Delicatesse de sentiments).*

Pe biletele băncei Naţionale de la întemeiarea ei şi până astăzi un solecism.

O sută lei; O mie lei; pe când gramatica cere: O sută *de* lei, O mie *de* lei etc. De ce? fiindcă noi zicem: o sută*t* o mie (1) iar nu *suta* lei, *mia* lei, cum zic franceziii *Cen*, francs; *mille francs*; francezii mai zic: *un cent d'oeufs; un millier d'hommes*, şi ar fi un solecism nesuferit a se zice: Un *cent oeufs*; un *millier hommes*.

Ei bine tocmai acest soleicism care la un examen de şcoală primară ar atrage o notă rea unui şcolar, se arată de 29 de ani pe biletele Băncei Naţionale.

Nu e oare lucru caracteristic al stărei noastre culturale a zăpăcelii adusă în mintea oamenilor prin părăsirea limbei celei adevărate, acest fapt ca nişte oameni dintre cei de frunte ai ţărei, însărcinaţi cu întemeierea celui mai mare aşezământ de credit al României, să nu fi fost în stare să alcătuească şi să ortografieze în mod corect un lucru aşà de elementar, aşà de puţin complicat ca formula arătătoare a valoarii unui bilet de bancă?

Dar legea de autentificare din 1881 a actelor în care vedem acest solecism:

Acei care nu *ştiu scrì* sau *citì*. Francezii zic, ce e drept, ne pas *savoir lire ou écrire*, dar Românii zic: Acel care ştie *să citeassă* şi *să scrie; sau *a citì, a scrì*.

Iarăş trebue să mă opresc ca să nu obosesc pe cititor dar ar fi lungă lista greşelelor neertate care furnică în legi, în acte oficiale şi care dovedesc că ideia ciudată d'a răpì unui popor limba ce din tată în fiu, de veacuri se transmisese, şi d'a o înlocuì prin alta artificială, trebuià să ne ducă la încurcarea limbilor ca în vremea turnului Babel, şi la acest rezultat că mulţi Români, să nu mai ştie nici

(1) Dela 1881 şi până la anul 1910, numele chiar al Băncei erà ortografiat greşit: Banca *Naţionale*; mai jos *Casiăr*. Numai în anul acesta pe biletele cele noui se văd îndreptate aceste greşeli.

limba cea veche pe care au uitat-o, nici pe cea nouă pe care n'au putut-o învăţà.

Dacă oameni sus puşi, guvernatori şi directori ai Băncei Naţionale, Miniştrii de justiţie care au alcătuit Condici şi legi, au păcătuit în contra limbei şi a sintaxei, ce trebuià să facă micii funcţionari sau oamenii puţin culţi? Aici intrăm în domeniul bufonerii, dar nu celei voite, ci celei fără de voe; bieţii oameni zăpăciţi, ne mai îndrăsnind a scrie sau a vorbi cum ştiau odinioară, nu puteau de cât să deà în caraghioslâc.

Ca president de Tribunal, ca membru al Parchetului Curţei, am adunat odinioară câteva mărgăritare găsite în petiţii, în procese-verbale ce au trecut prin mâinile mele (1). altele 'mi-au fost comunicate de prieteni.

Să citez câtevà :

Într'o petiţie de despărţenie, o femeie se plângeà că bărbatul său o părăseà, petrecând toată vremea „Cu nisce *dame desonorabile (ţigănci)*".

Biata femeie scrie întâi cu stil nobil, şi fiindcă a auzit cuvântul nou, *onorabil*, aducându-şi aminte de cuvinte ca: fac, *desfac*, leg, *desleg*, scorneşte *desonorabil;* şi după această concesiune făcută modernismului şi latinismului, de frică d'a nu fi bine înţeleasă de tribunal, adaugă în parantez scurt, lămurit şi româneşte *că acele dame desonorabile erau nişte ţigănci.*

Intr'un proces-verbal al unui Comisar de Poliţie din Brăila, primit la Parchetul Curţei, am găsit o expresie tot atât de caraghioasă.

Parchetul, aflând că se făceà un comerţ ruşinos cu nişte fete nevârstnice, care se trimiteau la Constantinopol şi în Egipet, pentru recrutarea caselor de prostituţie, trimisese

---

(1) Imi pare rău că nu m'am gândit atunci să adun în mod sistematic toate lucrurile caraghioase ce au trecut pe subt ochii mei, căci aşi aveà azi o colecţie bogată şi aş puteà scoate la lumină un Glosariu întreg, ca Massim şi Laurian.

porunci autorităţilor Poliţieneşti ca să împiedice acest trafic infam.

Un Comisar prinsese într'un hotel o femeie care erà gata să plece la Constantinopol cu nişte nenorocite copile.

In procesul lui verbal, după ce arătà prin ce minciuni s'a silit bătrâna care făceà negustorie cu carne omenească, să înşele autorităţile; adaugă: „Iar noi înţelegând că nu „pentru motivele arătate de dânsa, ci în nişte scopuri *ma*„*chiavelice* adusese acolo pe acele fete etc.

Intr'o petiţie ce am primit în 1905 dela nişte locuitori din Vâlcea ca să le dau voe a păşuna vitele într'o pădure a Statului, din pricina secetei celei mari, am notat această frază „Căci altminterea D-le Ministru, vitele noastre, *nec*„*tarul ţărei*, sunt ameninţate cu peirea“.....

Aceste două pilde sunt tipice, şi arată unde duce o jumătate de ştiinţă şi o jumătate de cultură.

Comisarul poliţienesc a auzit de Machiavelism, fără a şti ceva precis asupra lui Machiavel; ştie numai că *machiavelismul* nu e lucru bun.

Tot aşà Institutorul care a scris jalba ţăranilor din Vâlcea, ştie în mod nelămurit că *Nectarul* este cevà bun, cevà de mare preţ, fără a'şi aduce bine aminte de ce fel de bunătate e vorba; şi nici unul, nici altul nu văd cât de caraghios este a vorbi de Machiavelism, expresie ce se întrebuinţează numai pentru nişte uneltiri politice viclene, ca să calificì fapta unei p.... sau a face o asemănare între vitele cornute ale ţăranilor şi băutura zeilor din Olimpul mitologiei Eline.

La 1877 în vremea răsboiului, fiind la Calafat cu Generalul Fălcoianu, a venit un ţăran să se plângă că i se rechiziţionase boi, cerând cu rugăciune mare să i se deà îndărăt.

Acel om care nu trecuse prin mâna profesorilor de mitologie şi de limba latinizată, n'a vorbit de *Nectar;* nu: zicea cu multă mâhnire. „*Domnule General, mi-ai luat boii, mi-ai tăeat picioarele*“

Intre ţăranul incult dela 1877 şi Institutorul dela 1905 care vorbeà mai frumos?

Intr'un proces verbal al unui Primar rural încheiat în urma unui omor, găsim această frază (1) „în acel moment „a sosit şi *muma cadavrului* etc."

Tatăl său ar fi scris în vremea veche, vremea neştiinţei şi a *„asperităţilor slavice"* *„Muma mortului"*; el zice, *muma cadavrului!*

Alt primar vorbindu-mi de un accident de automobil, îmi spuneà „Automobilul venind cu *forţă majoră*.... Tatăl său ar fi zis: *cu iuţeală mare* sau cu *putere mare*.

Intr'o scrisoare a unui fost învăţător către un prieten care mi-a arătat'o, citesc; „Trăească Coconaşul Bibică, scumpa D-tră *odraslă de progenitură*.

Iarăşi aici se încurcă în mintea bietului om, limba cea adevărată ce o ştià altădată *„scumpa D-tră odraslă"* cu un neologism ce crede de trebuinţă a'l adăoga, pe lângă vechea zicere, ca să modernizeze şi să latinizeze limba.

Dar stereotipul *„Tormentat de băutură"* în câte procese verbale nu l'am văzut?

Dar gaz *aeriform (!!) M'ai tratat cu refuz* etc.

Dar *menajeră de casă* care se găseşte în toate publicaţiile de căsătorie ale primăriilor noastre.

Am însemnat de mult această caraghioasă publicaţie, culeasă între altele multe, la Primăria Capitalei.

Publicaţiune de Căsătorie.

Intre D-l X. June, sergent nopturn, cu Domnişoara Z. Jună menajeră de casă.

Eată cum *„poporul Roman prin „Vigenta potenţa ce a „eredit dela poporul Rege, a lapidat asperităţile Slavice"* (2) şi vorbeşte şi scrie acum frumos, latineşte, întocmai ca un legionar al lui Traian.

---

(1) Comunicată de un prieten.
(2) Massim şi Laurian.

De căţi-va ani a eşit la lumină un nou barbarism, fabricat de *Volapückişti* neştiutori de carte;

Pictat, Pictez!! în loc de zugrăvit, zugrăvesc.

Intreb: pentru ce sa înlocuit vorba veche cu una nouă care este şi neplăcută şi fabricată în mod incorect, din punctul de vedere al etimologiei? *Zugrăvesc, Zugrav*, (1) ne vine dela Greci: cum să ne mirăm?

Intr'o ţară în care, până aproape de miljocul veacului trecut, n'a existat altă formă a artei decât cea bisericească, în care ne-au venit dela Bizanţu şi dela Muntele Atos, şi iconele şi artişti care lucraù pentru înfrumuseţarea şi împodobirea sfintelor locaşuri, nu erà oare lucru firesc, ca, de o dată cu arta lor artiştii bizantini să fi adus în ţară nu numai lucru, dar şi numirea lui? (2)

Dacă începem să isgonim şi cuvintele greceşti, ce de veacuri au intrat în limba Românească, atunci dece zilnic introducem, ca toate popoarele culte din Europa, noi cuvinte elineşti, create ca să exprime idei şi invenţiuni noi? telegraf: telefon; microbi; termoterapie; idroterapie; telepatie etc? Al doilea: barbarismul *pictez, pictat*, e incorect şi format în contra regulilor după care au trecut din limba latină în cea românească o serie întreagă de cuvinte:

---

(1) Acest cuvânt însemnează a *scrie*, = γραφώ, ζοη, = viaţă, natură (Conf. *geografie, demografie*, etc.

Un desinator Francez, care la 1863 a însoţit pe V. Duruy în călătoria sa în ţara Românească, spune, că într'un sat din Vâlcea, pe când desemnà în albumul său, un ţăran uitându-se la ceia ce făceà, a început să strige cu mirare (*En un latin barbare*, zice Francezul) „A scris cassa lui Ion! a scris capra lui Ion!..... iată cum ştie poporul să găsească expresii pentru lucruri noi, necunoscute lui.

(2) Neologismul, pictor, pictura, aveà o utilitate; aceia d'a exprimà printr'o vorbă nouă, lucrul cel nou, arta profană, şi d'a face deosobirea între pictorul care ne arată pe Venus, Diana etc. sau pe ţăranul şi ţăranca, cu boi şi carul lor, şi zugravul care reprezintă pe Maica Domnului, pe S-tu Ion etc: dar barbarismul *pictez* e fără nici o utilitate.

Spr., pildă: Latin.	Român.	
Plangere;	Plâng; am plâns;	
Stringere;	Strâng; strîns;	
Impingere	Imping	Am împins
Lingere etc.	Ling,	Am lins;

Aşà dar, dacă vrem să lepădăm *zugrăvesc* şi să luăm cuvântul latinesc *pingere*, trebue să zicem; *Ping*, *Am pins*, sau *Pâng*, *pâns*, iar nu *Pictez*, *Pictat*, precum nu zicem *Planctez*, am *Planctat*, nici *Strictez*, am *Strictat*, nici *Lictez*, am *lictat*, ci: *Pling*, *Strîng*, *Ling*; am *Plâns*, am *Strîns*, am lins....

Iată la ce ne duce unirea nefastă a pedantismului cu neştiinţa; dă naştere la monştri în filologie, precum în domeniul teratologiei, din căsătoria a doi cocoşaţi nu s'ar puteà naşte decât fiinţe diforme şi schiloade.

Voi încheia această serie care s'ar puteà prelungì aproape *in infinitum* printr'o citaţiune luată dintr'un document care datează abea de câte-va luni.

Cu prilejul atentatului în contra vieţei D-lui I. C. Brătianu, Uniunea Sindicalistă a crezut de trebuinţă, a scoate un manifest spre a face cunoscut reprobaţiunea sa în faţa acelei încercări criminale.

Iată ce citim în *România Muncitoare* din 10 Decembrie 1909 „De şi adversari ai Guvernului Liberal n'am crezut „nici odată că prin astfel de *mijloace ordinare* (sic) se poate „ajunge frumosul scop ce'l urmărim“.......... Auziţi! o încercare de omor cu precugetare calificată de *mijloace ordinare*!!

Iată încurcătura produsă în capetele oamenilor cu jumătate de cultură; s'au obişnuit a întrebuinţà cuvinte luate dintr'o limbă streină pe care n'o cunosc; ştiu în mod nelămurit că cuvântul *ordinar* exprimă ceva rău, are un înţeles pejorativ; de aci extraordinara deformaţiune a înţelesului acelui cuvânt, şi caraghioasa calificare de faptă *ordinară* aplicată unei crime care în alte ţări, bunăoară în Englitera, ar fi dus pe făptuitor drept la spînzurătoare!

(Va urma) I. N. LAHOVARY.

CUM S'A STRICAT LIMBA ROMÂNEASCĂ

(Urmare şi fine)

CAP. VII.

Ce am avut şi ce am pierdut

După ce am arătat ce ziceri caraghioase, ce idiomă uricioasă au intrat de când cu aşà zisa reformă în gura poporului, voiu dà câte-va pilde, ca să dovedesc cât de dulce, de frumoasă, de colorată, erà limba părinţilor noştri; şi comparând ce am avut şi ce am pierdut de bună voe, ne siliţi de nimeni, cu ce am căpătat, vom puteà zice în adevăr, *„că ni s'a urât cu binele"*.

Şi aici, mă voi mărgini şi voi aduce numai câte-va pilde; zicători, versuri din folklorul nostru, locuţiuni vii şi colorate; citindu-le pe acestea, ne vom reaminti altele şi vom puteà spune dacă întradevăr merità biata limbă Românească urgia cu care s'au năpustit asupra ei reformătorii şi pedanţii.

Să încep cu câte-va zicători, căci în ele se oglindeşte mai bine mentalitatea unui popor şi se poate vedeà dacă are minte ageră, bun simţ ascuţit, şi—lucru de mare preţ—darul ironiei:

„La pomul lăudat să nu te duci cu sacul mare"

Bunul simţ popular ne spune să ne ferim de laudă peste măsură sau, ca să întrebuinţez o vorbă nouă pentru un lucru nou, *de reclamă.*

Iată acum o satiră de o ironie delicată şi subţire a amăgirilor muereşti: *„Nu crede bărbăţele ce vezi tu, crede ce'ţi spui eu"* şi *„Ce ştie satul, nu ştie bărbatul"*

„Corb la corb nu'şi scoate ochii" (1)

---

(1) Să notăm că'n aceste zicători nu e un singur cuvânt care să nu fie latinesc.

„Mai bine o vrabie în mână decât zece pe gard" (1)

„Să vorbească și nenea Ion, că și el e om"

„Hoțul de păgubaș" Iarăşi o ironie, dar amară, in această zicere proverbială (2)

„Ai băgat dracu în casă cu lăutari și nu'l scoți nici cu Arhierei".

„Aruncă un nebun o piatră în apă și muncesc zece înțelepți ca s'o scoată" (3)

„Ce ese din pisică, şoareci mănâncă"

„Cine împarte, parte 'şi face"

„Buturuga mică răstoarnă carul mare".

„Caută ceartă cu lumânarea". etc.

Dela zicători să trecem acum la câte-va expresii de o frumuseţe poetică fără seamăn ce le găsim în vechile doine, în basmele populare, şi care arată ce bogat a fost înzestrat poporul Român de natură, ce putere de imaginaţie, ce simţire vie, ce dar d'aşi exprimà cugetările şi pasiunile, într'o formă colorată, plină de poezie şi de viaţă au avut autorii fără nume, eşiţi din adâncul neamului Românesc, mai toţi de sigur fără ştiinţă de carte, ca vechii rapsozi ai Eladei celei primitive.

Despre un lucru îngrozitor, o fiară, un balaur: *„Nici să'l vezi, nici să'l visezi.*

---

(1) Francezii zic: *Un tiens vaut mieux que deux tu l'auras.* Nu e zicătoare Românească mai plăcută, fiind-că exprimă aceiaşi ideie în mod mai pitoresc?

(2) Francezii exprimă aceiaşi ideie într'o formă mai glumeţă şi vrednică de vechiul renume al duhului Francez; ei zic: *C'est le lapin qui a commencé* (gâlceava a început'o epurele) sau, cu o ironie ce se apropie de zicătoarea Românească, *„Et les battus paieront l'amende"*. Cel ce a mâncat bătaia tot el va plătì şi gloaba.

(3) Lucru ciudat; această zicătoare o găsim întocmai, identică într'o limbă care n'are nici o asemănare, nici o înrudire cu nici o idiomă cunoscută; limba Bască (*Basque*) care'i vorbită de o populaţie aşezată pe amândouă laturile Pireneilor între Franţa de apus şi miază-zi şi Spania de miază-noapte. Cum se poate explicà acest fenomen al unei zicători identice (şi care nu e din cele universale) în două părţi aşa de depărtate ale Europei?

„Un cal negru ca păcatul“

„In cât pietrile plângeà, de milă ce le erà“ „S'a făcut Dunăre“ (1)

„Că'i iarbă de noi, și umbră de voi... (Miorița)

Dar în acest blestem, ce putere, ce poezie! *„S'aibă casa „Cucului, Și odihna vântului.*

Dar cuvintele pline de dulceață ale mamelor române:

„Puiu mamei;“

„Dragu mamei“

„Sufletu mamei!“

Nu sunt oare mai frumoase decât, *Mon chou, mon chat* ale mamelor Franceze?

„Sfințitul Soarelui“ (2) are, cred, o netăgăduită superioritate asupra zicerei Franceze, *le coucher du soleil; le couchant;* care evoacă ideia vulgară a unui om ce se așează în pat ca să doarmă, pe când cea Românească zugrăvește în mod poetic Soarele la apus, încununat cu un Cearcăn de flacări ca Sfinții din icoanele religiei Creștine.

Dar neologismul *aurora*, e el oare mai frumos decât *revărsatul zorilor* care arată în chip pitoresc cum se revarsă lumina peste Cer și Pământ ca apa unui râu ce ese din albia sa)?

Limbă de moarte nu este mai pitoresc decât *dispozițiuni de ultima voință*? sau *Poartă de frați* decât *Poartă în indiviziune* a Jargonului nostru Juridic?

Ce e mai bine zis, formula veche: Ne vom împărți deopotrivă *din bun și din rău*, sau: Vom luà părți de *calitate egală?*

---

(1) Această zicere însemnează că un om s'a înfuriat, s'a făcut grozav ca puternicul rîu care se umflă și se revarsă bătut de vijelia Volapük?.. *S'a făcut Danubiu!*

(2) Am văzut în dicționarul Seineanu *(Vo Asfințesc)* o explicație neexactă a cuvântului *Asfințit, Sfințesc „Moartea aparenta a Soarelui e considerată ca o sanctificare“*

Cheia zicerei Românești o găsim în limba grecească modernă: Grecii zic că soarele, când apune se face *Rege;* noi zicem că se face *Sfânt.* Cearcănul luminos al soarelui când apune, a fost asemănat de Greci cu o coroană împărătească de aur, la noi cu aureola de aur ce înconjoară capul Sfinților în Bisericele noastre.

In sfârşit ce numiri ori graţioase ori pitoreşti a dat adese ori poporul florilor ce cresc

„L'al Moldovei dulce soare"

Să citez câte-va:

„Rochia Rândunichei (1) *(liseron)*

„Văduvioara" (francez *Scabieuse*)

„Mărgăritărel

Lăcrimioare, (franc. *Muguet*, germ. *Maiglöckchen*) şi una şi alta poetice şi frumoase).

„Lumânărica Domnului"

Laptele Cucului" (2)

„Ceapa Ciorei" (3)

„Mătasea broaştelor" (4) etc.

Precum în capitolele din'nainte am încheiat cu câte-va fraze caraghioase ca să dau o ideie despre stilul celor crescuţi la şcoala nouă, voi face acum câte-va citaţiuni ca să se vadă ce erà limba românească cea veche şi s'o pui în comparaţie cu *Volapückul* din zilele noastre.

Iată o inscripţie săpată pe un vas de argint ce se află la Mănăstirea Bistriţa din Vâlcea.

„Româneşte:" Primeşte Doamne, darul acesta dela robul tău Constantin Brâncoveanu, vel logofăt, care l'a închinat „Sfintei Tale Case"........

Volapückeşte. *„Acceptează Doamne, această donaţiune*, dela *servul* tău Constantin Brâncoveanu, vel logofăt care l'a *dedicat Sanctei* Tale Case"...

Iată acum o scrisoare circulară prin care o biată femeie din Sibiu, proprietara unei case mari de negustorie din acel oraş, înştiinţa pe cei ce aveau daraveri cu casa sa despre moartea fiului său care conducea afacerile (5)

---

(1) O floricică albă, care seamănă cu o rochiţă albă.

(2) Când rupi cotorul acestei burueni, vezi într'adevăr o picătură a unui lichid alb, ca laptele;

(3) Buruiană cu rădăcina în formă de ceapă.

(4) O verdeaţă ce se întinde pe apele stătătoare.

(5) Am găsit această scrisoare între hârtiile (corespondenţa, registre etc). ale unui Negustor mare Român din Sibiu, care aveà pe la înce-

„Mai cumplit mi s'a rănit inima şi sufletul 'mi s'a mâhnit „pentru prea iubit fiul meu, despre care cu părinteşti la-„crămi însciinţez D-vs că la 8 ale lunei Aprilie l'au chemat „D-zeu la Sine"....

Iată cum scrià pe vremea aceia (1823), o femeie din clasa negustorească şi care de sigur nu învăţase carte multă.

Să comparăm cu formulele de azi.

„Inconsolabili.....

„Au onoarea a vă face cunoscut pierderea prea iubitului „lor....... *Decedat* la..... în *etate* de"...... Progres învederat, nu e vorbă, şi de sigur că şi scrisorile legionarilor lui Trajan prin care aduceau la cunoştinţa prietinilor, nunţile, morţile şi naşterile erau scrise în acest stil frumos.

CAP. VIII

Am zis că scrierile bisericeşti, mai ales Cartea Cărţilor, Biblia, sunt o nepreţuită comoară pentru aceia care vor să înveţe adevărata limbă românească şi să cunoască cu ce frumuseţe, cu ce majestate şi ce tărie poate exprimà tot complexul ideilor omeneşti. Ca să pun pe cititori în stare de a judecà prin ei însăşi cât este de adevărată părerea mea, cred de cuviinţă a face aici o serie de citaţiuni mai lungi, culese din deosebite părţi, mai ales ale Vechiului Testament.

Un lucru trebue însemnat. Cititorul va vedeà în lungi citaţiuni scoase dintr'o ediţie a Biblii din 1819 tipărită la Petersburg (1) cât de mic est în fapt numărul cuvintelor slavoneşti sau nelatine în faţa celor latineşti şi va putea judecà dacă erà într'adevăr de trebuinţă şi de folos d'a

putul veacului al XIX lea daraveri cu ţara Românească. Fiinţa acestor documente a fost aduse la cunoştinţa mea în 1905 de către D-l N. Iorga care în cercetările sale le descoperise la Sibiu; le-am cumpărat la 1906 ca să figureze în partea retrospectivă a secţiunii Comercială la Expoziţiunea Jubilară din 1906. Nu sciu ce s'a făcut după plecarea mea dela minister cu acele documente de mare preţ şi de mare interes.

(1) Biblia: *tipărită cu cheltuiala Rosienestei Soţietatî a Bibliei.* St. Petersburg 1819.

strică limba și d'a o schimonosì cu scop d'a o curăță d'acele puține elemente străine (1).

Asemănat metodei ce am întrebuințat până acum, voi pune față în față două versiuni, una în limba cea veche, alta în limba cea nouă și cititorii vor compară și vor judecà.

Iată întâi imnul tinereței și al dragostei: *Cântarea Cântărilor*.

Cap. I.

„Spune-mi mie, o tu pe care iubește sufletul meu, unde „paşti? unde ți-ai pus lăcașiul întru miază zi?

„De nu te cunoşti pe tine, cea frumosă între mueri, eşi tu pe urma turmelor (2).

Cap. II.

Românește.	Volapuckește.
„Ca crinul între spini, așà este iubita mea	«Ca crinul între spini așà este *amanta* mea.
„Ca mărul între lemnele pădurei așà este frățiorul meu între feciori:	„Ca mărul între *arborii Silvei* (3) așà este frățiorul meu între *juni*
„Subt umbra lui am dormit și am șezut și dulce e rodul lui în gâtlejul meu	„Subt umbra lui am dormit și am șezut; și dulce e *fructul* lui în gâtlejul meu.
«Rănită de dragoste sunt eu:	„*Vulnerată* de *amor* sunt eu.

„Iată iarna a trecut; ploaia s'a dus și a mers la sine; „florile s'au ivit (4) pe Pământ... glasul (5) turturelei s'a auzit „în Pământul nostru; Smochinul (6) au scos mugurii (7)

(1) Zic streine, dar mai exact ar fi a zice *nelatinești*, vorbe întrupate de mult într'o idiomă, ne mai putând fi privite ca streine.

(2) In toată această parte un singur cuvânt nu e latinesc *iubesc*.

(3) Stânca apare de *Silvi* încununată (Bolintineanu).

(4) Slav. *iaviti*.

(5) Slav. *glasi*.

(6) Slav. *Smocyn*.

(7) Albanez. *muguli*.

„săi; viile înfloresc şi dau miros; (1) Scoală (2) vino, iubita (3) „mea, frumoasa mea, Porumbiţa mea...

In această minunată şi poetică descriere a începutului Primăverei, abià şapte vorbe nu sunt latineşti, să punem în locul lor *voce, ficul, amată, parfum*, barbarismul *Columba* (4) în locul latinescului *Porumbiţă* şi să comparăm. După aceste strofe care cântă tot ce face frumuseţea şi veselia vieţei; dulceaţa tinereţelor, beţia dragostei, strălucirea zilelor primăverei începătoare, să ascultăm glasul omului, care a gustat amărăciunea vieţei şi a înţeles ce lucru deşert sunt şi plăcerile şi dorinţele şi pasiunele omeneşti.

Eclesiast. „Văzut-am toate lucrurile care se fac subt Soare „Şi eată toate sunt deşertăciune. Şi toate ce au poftit (5) „ochii mei nu am depărtat dela dânşii, şi n'am oprit (6) „inima mea dela nici o desfătare. Şi am fericit eu pe toţi „cei morţi care au murit mai mult decât cei vii care trăesc (7) „până acum, şi decât amândoi aceştia, mai bun este cel „ce încă nu s'a născut, carele încă n'a văzut lucrul ce s'a „făcut sub Soare"...

Câte cuvinte streine sunt aici? Abia *trei* (8) din *opt zeci şi unu*. Şi ce frumuseţe în această limbă adevărat românească!

In cuvintele „Eclesiastului" domneşte melancolia ce cuprinde sufletul omului, care a înţeles cât sunt de înşelă-

---

(1) Grec—byzanti *myros.*

(2) Şeineanu, arată că acest cuvânt este de origină necunoscută

(3) Slav. *Liubit.*

(4) Şeineanu, Vo *Columba* citează un vers fără a arătà autorul „*Columba sfâşiată de vultur fără milă*" iată unde duce ideia că limba românească nu există şi că putem fabrică alta după plac. Porumb nu este altcevà decât latinescul *Palumbus* transformat după normele limbei româneşti, *l* schimbându-se în *r* (latineşte gula, româneşte *gura*, latineşte *Sol*, româneşte *Soare* etc. etc.).

(5) Slav. *Pohoti.*

(6) Slav. *Oprieti.*

(7) Slav. *Traiati.*

(8) Sau patru dacă tragem *eată* din Albanez *eată* (Seineanu V. eată)

toare(1) şi viaţa şi ceia ce se numeşte fericirea omului.

Iată acum strigătul desnădăjduirei şi al răsvrătirei sufleteşti a omului asupra căruia s'au năpustit nenorocirile şi suferinţele care chinuesc trupul, şi durerile care rănesc inima: *blestemul lui Iov;* „După aceasta, au deschis Iov gura sa „şi au blestemat ziua sa, zicând: Piară ziua în care m'am „născut, şi noaptea aceia în care s'a zis: Iată bărbat."

„Noaptea aceia să fie întuneric, şi să nu o cerce pe ea „Domnul de sus şi să nu vie peste ea lumină.

„Să o cuprindă pe ea întunericul şi umbra morţi; blestemată să fie ziua aceia... Pentru ce n'am murit în pântece? Şi după ce am eşit din pântece, căci n'am murit „îndată! Şi pentru ce m'au pus pe genunchi? Şi pentru ce am supt ţâţele?

„Acum dormind a'şi tăceà şi zăcând m'aşi odihnì (2) Căci „pentru ce au dat celor din amărăciune lumină, şi viaţă „sufletelor celor ce sunt în dureri? Care poftesc (3) moartea „şi nu o înemeresc (4) scurmând-o (5) ca nisce comori (6) „şi se bucură (7) de o înemeresc." (8)

Ca să vedem cât este de frumoasă limba Românească astfel cum se făcuse în mod firesc, încetul cu încetul, în cursul veacurilor, să căutăm acest strigăt sublim al desnădăjduirei în textul Francez sau German al Bibliei; să comparăm, şi atunci în loc să ne fie ruşine d'a vorbi limba părinţilor noştri, ne vom simţi mândri, şi ne vom căì cu amar că am ascultat pe pedanţii care au vrut să latinizeze

---

(1) Intr'un testament din mijlocul veacului trecut am citit această expresie a unui om care scria în limba cea adevarată „*Această viaţă fàţarnică*"

(2) Intâiul cuvânt Slavonesc ce se găseşte în această lungă bucată

(3) Slav. *Pohnti.*

(4) Slav. *nemeriti* a întâlni.

(5) Latin *excorimari*, *rimari*, româneşte a râma.

(6) Slav. *Vistierie*, locul unde se păstra lucrurile de preţ.

(7) Albanez=*bucură* frumos, plăcut.

(8) In această citaţiune, din *136* de cuvinte numai *6* nu se trag din limba latinească.

cu sila o limbă latinească, şi s'o cureţe de *„asperităţile Slavice“*

Iată acum învăţământul bărbătesc dat de Moise poporului ales ca să întărească inima lui, în ziua luptei şi a primejdiei şi să ducă pe ostaşii lui Israel la biruinţă pe calea sângeroasă a jertfei şi a suferinţei.

A doua lege Cap. 20. „Iar când vei eşi la resboi (1) a„supra vrăşmaşului (2) tău, şi vei vedeà cai şi călăreţi şi „norod(3) mai mult decât tine, să nu te temi de ei, că cu „tine este Domnul Dumnezeul tău . .

„Auzi Israele! Voi mergeţi astăzi la bătae asupra vrăş„maşilor voştri.

„Să nu slăbească (4) inima voastră. Nu vă temeţi nici „vă speriaţi; nici vă abateţi dela faţa lor . . . Că Domnul „Dumnezeul vostru merge înaintea voastră, cu voi . .

Iarăşi acì găsim numai patru cuvinte slavoneşti; să punem în locul lor ridiculul *rezbel*, *inamic*, să zicem în loc de *slăbesc* a fi *imbel*, *flac* sau *debile* (5) şi vom strică cu desăvârşire una din cele mai frumoase bucăţi din Scriptură.

După nobila povaţă menită a întări inima ostaşului în luptă pentru neamul său, iată mângâerea adusă săracului năpăstuit, şi credinţa în dreptatea judecătorului celui de sus.

Româneşte: „De vei vedeà în ţară, năpasta (6) săracu„lui (7) şi jefuirea (8) judecăţii şi a dreptăţii, nu te mirà „de lucrul acesta . . că cel înalt peste cei înalţi ia aminte „şi este mai mult decât ei“.

Volapückeşte: „De vei vedeà în ţară *opresiunea paupe„rului* şi *fraudarea* judecăţei şi a *justiţiei* etc.

---

(1) Slav. *Resboi.*
(2) Slav. *Vrajba.*
(3) Slav. *Narod.*
(4) Slav. *Slab.*
(5) Laurian şi Massim V°. *Slab.*
(6) Slav. *Napasti.*
(7) Slav. *Sirak.*
(8) Ruten. *Jehuvati.*

Să trecem acum la câteva părţi din biblie în care vom găsì, exprimate în aceiaşi limbă frumoasă şi maestoasă, idei de morală şi de adâncă filosofie.

Eclesiast Cap. VII. „Mai bună este mânia (1) decât râsul; „că prin întristarea feţei se îndreptează inima. Inima înţe„lepţilor în casa plângerilor, iar inima nebunilor în casa. „veseliei (2).

In această frumoasă maximă un singur cuvânt e slavonesc; să zicem casa *letiţii* sau a *jucundităţei* cum cer Massim şi Laurian, şi această singură schimbare va face dintr'un ce de o frumuseţe rară ceva neplăcut şi cacofonic.

Tot în Eclesiast (Cap. XI) găsim poveţe înţelepte şi părinteşti pentru tineri, cărora li se aduce aminte să nu uite în petrecerile lor nici pe Dumnezeu, nici ziua judecăţei.

„Veseleşte-te tinere, în tinereţele tale şi cu cele bune „să se desfăteze inima ta în zilele tinereţelor tale, şi umblă „în căile tale fără de prihană şi nu după căderea ochilor „tăi, şi să ştii că pentru toate acestea te va duce Dumne„zeu la judecată . . . Şi'ţi adu aminte de făcătorul (3) tău, „în zilele tinereţelor tale, mai 'nainte ce vor venì zilele „răutăţei şi se vor apropià anii întru care vei zice: nu „este mie întru această voe . . .

Volapück. „*Oblectează-te* (4) *june în juneţele tale* şi cu „cele bune să se *recreeze cordul* tău în *timpul juneţelor* tale; „şi umblă în căile tale fără de *intinaţiune* (5).

„. . . . . şi se vor apropia anii într'u care „vei zice: *Aceasta nu'mi este permis*. . . .

In cartea înţelepciunei lui Solomon, găsim expusă într'o formă de o frumuseţe neîntrecută, o critică aspră şi pă-

---

(1) Grec Bysantin *Mania* (cfr.: franc. manie: „*Ira furor brevis est*".

(2) Slav *Vesel* („*Nu pretendem a justificà un barbarism! ca vesel.* Laurian şi Massim V° Vesel).

(3) In Volapückul introdus de curând în Bisericele noastre s'ar zice *Creator*, de şi făcător (ce se află în Crez) este latinesc.

(4) Laurian şi Massim V°. *Veselie.*

(5) Idem V°. *Prihană.*

trunzătoare a doctrinei şi a filosofiei materialiste, care la Greci, la Egipţieni, la Romani, puneà mai pre sus de toate, voluptatea, îndestularea poftelor trupeşti; şi din faptul că viaţa omului este scurtă şi trecătoare, nu trăgeà altă morală de cât numai că omul trebue să se folosească cât mai mult şi cât mai în grabă de plăcerile şi de desfătările vieţei (1) „Că au zis într'u sine, cugetând nedrept. Puţină este, şi „cu necaz (2) viaţa noastră: şi nu este leac (3) în moartea „omului.

„Că din nimic ne-am făcut şi după aceasta vom fi ca „când n'am fi fost.

„Ca fum este răsuflarea în nasurile noastre, şi cuvântul „scânteia care mişcă (4) inima noastră; care stingându-se, „cenuşe se va face trupul (5) şi duhul (6) se va vărsà în „aerul cel moale...

„.... Şi va trece viaţa noastră ca umbra norului, şi se

(1) Astfel (Herodot, cartea II, No. 78) ne spune că în Egipet la mesele celor bogaţi, se aducea în mijlocul oaspeţilor încununaţi cu flori, o statuetă zugrăvită înfăţişând un trup mort; cel ce o purtà o arătà fiecăruia oaspăt şi îi ziceà: *Il vezi pe ăsta? bea şi te înveseleşte, căci aşà ai să fii după moarte.* Tot aşà la Romani se aduceà în mijlocul veseliei oaspeţilor un mic schelet de argint ce se puneà pe masă. Aceiaşi filosofie materialistă o găsim în versurile atât de cunoscute ale lui Ronsard (veacul a. XVI-lea).

„Donc, si vous m'en croyez, mignone
„Tandis que votre âge fleuronne
„En sa plus verte nouveauté;
„Ceuillez, ceuillez votre jeunesse,
„Comme à cette fleur, la vieillesse
„Fera ternir votre beauté.

Şi în altă poezie: „Ceuillons, ceuilons la rose au matin de la vie".

(2) Slav. Nakazu.

(3) Slav. Lieku.

(4) Origină necunoscută (Şeineanu V°. mişcà).

(5) Slav. trupu.

(6) Duhu.

„va risipì(2) ca negura când se goneşte (1) de razele Soa-„relui.

„Ca umbra trecătoare este viaţa noastră, şi nu este în-„toarcere sfârşitului (3) nostru.

„Veniţi dar să ne dăsfătăm în bunătăţile cele de acum; „şi să ne slujim de făptura ca cu tinereţele, de grabă.

„De vin de mult preţ şi de miruri bine mirositoare să ne „umplem....

„Să ne cununăm cu flori de trandafiri până nu se veş-„tejesc".

„Nimeni dintre noi să nu fie neîmpărtăşit desmerdărei „noastre; pretutindeni să lăsăm semne de veselie, căci „aceasta este partea noastră".

„Să asuprim pe săracul cel drept, şi să nu ne fie milă de „văduvă;"

„Şi tăria noastră, să ne fie nouă lege dreaptă; căci ce este slab de nici o treabă nu este".

Ce frumuseţe! cu ce putere, cu ce tărie se zugrăveşte în puţine cuvinte trufia şi dispreţul nemilos al celui tare şi nedrept faţă cu cel slab şi cel nenorocit; *tăria noastră să ne fie nouă lege dreaptă*..... Mărturisesc că aproape nu-mi vine să întrebuinţez şi aici metoda mea de comparaţie introducând în această sublimă protestaţiune în contra unor doctrine corupătoare, cuvintele caraghioase ale limbei celei noi; aceasta mi se pare o profanaţie, o batjocorire a unui lucru sfânt şi mare.

Dar cu toate acestea, cred că e bine să trec peste această revoltă a sufletului şi a gustului meu, ca să se unească şi cititorul cu simţimântul meu de scârbă şi de mânie, văzând cum au batjocorit vandalii din zilele noastre tot ce aveà neamul românesc mai scump şi mai frumos, graiul strămoşesc.

---

(1) Slav. risipati.
(2) Slav. goniti
(3) Slav. Suvruşiti.

Volapück: De o scurtă durată este şi cu *tormente* vieaţa noastră; şi nu este *remediu* în moartea omului. „Cuvântul este scân„tee care dă *impulsiune cordului* nostru; care stingându-se, „cenuşe se va face *corpul*, şi *spiritul* se va vărsà în aerul „moale.

„Şi va trece viaţa noastră... şi se va *resipa* (1) ca ne„gura când se *expelle* (2) de razele soarelui... şi nu este „întoarcere *finelui* nostru.

„Să *profităm* de *creatura* (3), ca cu *juneţele*, de *urgenţă*...

„De vin *preţios* şi de *parfumuri odorante* să ne um„plem... să ne cununăm cu *rose*...

„Să *participeze* toţi la plăcerea noastră; să lăsăm pre„tutindeni semne de *letiţie* (4).

„Să *oprimăm* pe *pauperul* cel *just*, şi să n'avem *pietate* (5) „de văduvă

„Şi *forţa* noastră să ne fie nouă lege *justă* căci cel *debile* (6) „nu e de nici o *utilitate*."

Iată acum o bucată din psalmul Impăratului David în care proporţia cuvintelor slavoneşti e mai mare decât toate cele ce am citat până acum; să judece cititorul dacă stilul nu e tot aşà de frumos ca şi în cele ce am văzut mai 'nainte.

Româneşte: „Şi va fi ca un pom răsădit (7) lângă is„voarele (8) apelor, carele rodul (9) său va da în vremea (10) „sa, şi frunza lui nu va cădeà".

Volapückeşte: Şi va fi ca un *arbore plantat* lângă *sorgintea*

---

(1) Laurian şi Massim V°. risipi.

(2) Idem V° (gona).

(3) Volapück bisericescu ce se aude de câtăva vreme.

(4) Laurian şi Massim V°. *Veselie*.

(5) Idem V°. *milă*.

(6) Laurian şi Massim V°. *Slab*; Ei mai propun *Flac!!* sau *Imbelle!!*

(7) Slav. *Saditi*.

(8) Slav. *Isvor*.

(9) Slav. *Rod*.

(10) Slav. *Vrĭemĕ*.

„apelor, carele *fructele* sale le va da în *anotimpul* său, şi „frunza lui nu va cădeà“.

Din psalmul VI acest strigăt mişcător de chemare în ajutor, de apel la mila Domnului.

„Doamne, nu cu mânia (1) ta, să mă muştri pe mine, nici „cu iuţimea ta să mă certi. Milueşte-mă Doamne că s'au „turburat oasele mele, şi sufletul meu s'a turburat foarte...“

Voi încheia această serie de citaţiuni încă cu două bucăţi deopotrivă frumoase; într'una ni se povesteşte, cum s'a înfăţişat Ester înaintea Impăratului Assuerus ca să ceară milă şi ertare pentru neamul său osândit de Impărat după îndemnul lui Aman; cea laltă, renumită laudă a virtuţilor femeei înţelepte, harnice care face bogăţia casei şi fericirea bărbatului.

Ester. Cap. II. „Şi ea rumenindu-se (2) ca în floarea fru- „museţei sale, şi faţa ei blândă şi foarte iubită, (3) ear inima „ei încremenită (4) de frică (5). Şi intrând prin toate uşile „au-stătut în'aintea Impăratului, şi el şedeà pe scaunul „Impărăţiei sale, cu toate hainele (6) Impărăteşti; îmbrăcat „tot cu aur şi cu pietre scumpe (7) şi erà groasnic (8) „foarte. Şi ridicând faţa sa aprinsă de mânie (9) foarte „mânios s'a arătat. (10) Şi a mutat Dumnezeu duhul (11) Im- „păratului într'u blândeţe (12) şi speriindu-se au sărit după

(1) Grec. *Mănia.*
(2) Slav. *Rumĕn.*
(3) Slav. *Liubiti.*
(4) Slav. *Cremene*
(5) Grec. *Frike.*
(6) Slav. *Halina*
(7) Slav. *Skopu*
(8) Slav. *Grozav.*
(9) Grec. *Mania.*
(10) Origină necunoscută (Şeineanu).
(11) Slav. Duh
(12) Iată încă o pildă de modul frumos, precis şi curat românesc cu care în limba cea veche se exprimau ideile. In jargonul de azi s'ar zice: *A inspirat Domnul blândeţe Impăratului.* In cazania ce se

„scaunul său, şi au luat pe ea în braţele sale până ce şi-a „venit în fire şi o mângăia pe ea cu cuvinte de pace...

Volapückeşte: „Şi ea *devenind roza* ca în floarea, frumu„seţei sale şi faţa ei blândă şi foarte *amată*, iar *cordul* „ei împietrit de *teroare*... şi el şedeà pe *tronul* său în „*ţinută* Impărătească îmbrăcat tot cu aur şi cu *petre pre*„*ţioase* şi erà foarte *teribil* şi ridicând faţa sa aprinsă de „*furoare* foarte *furios* s'a arătat".

„Şi au transformat Domnul *spiritul* Impăratului . . .

„ . . . .

„şi o *consola* pe ea cu cuvinte de pace".

Sfârşesc arătând acum, în ce mod zugrăveşte Scriptura muerea înţeleaptă, *menagera de casă* a publicaţiunilor noastre de căsătorie. *(Pildele lui Salomon)* „Muere bărbat cine va aflà, mai scumpă (1) este una ca aceasta, decât petrile de mult preţ. Nădăjdueşte (2) spre dânsa inima bărbatului „ei..... ea lucrează bărbatului ei lucruri bune în toată „vieaţa.— Agonisind (3) lână şi in, şi au făcut cu mânele „sale lucruri de treabă (4). — Fost-au ca o corabie (5) ce „face negustorie; de departe strânge avuţia sa;... văzând „moşie (6) au cumpărat-o, şi din rodurile (7) mâinilor sale, „a sădit (8) vie....

„Gustat-au că bine este a lucrà şi nu se stinge lumâ-

---

citeşte în ziua de Sfântul Ion, iată cum se arată taina prin care vinul se face sânge al Mântuitorului: *Se întoarce firea vinului în sânge* (toate acestea latineşti). In Volapückul modern: *Se transformează natura vinului şi devine sânge.*

(1) Slav. *Skopŭ.*

(2) Slav. *Nadejda.*

(3) Grec. ἀγονίσω.

(4) Slav. *Trieba.*

(5) Slav. *Corablĭ*: (Grec modern; Coravi) fr. *Caravelle.*

(6) Albanez. *Moşŭ-Bătrân; Moştenire; Moşie.*

(7) Slav. *Rodŭ; Roditi a naşte.*

(8) Slav. *Saditi.*

„narea ei toată noaptea.... Mânele sale au deschis săra-„cului (1) şi rod au întins celui lipsit“ (2).

Volapückeşte: „Muere, bărbat cine va aflà, mai *preţioasă* „este una ca aceasta decât pietrele *preţioase*; *Speră* spre „dânsa bărbatul ei...... *procurând* lâna şi in şi au făcut „cu mâinele sale, *objecte utile!* Fost-au ca un *bastiment de* „*comerţ*, de departe strânge avuţia sa.... Văzând un *do-„meniu* au cumpărat, şi din *fructele* mâinelor sale a *plantat* „vie..... Mâinele sale au deschis *pauperului*, şi *fructe* au „întins celui *egente*“..... Cu aceasta încheiu seria citaţiunilor din Scriptură. Crez că nu e om cu judecată, cu mintea sănătoasă care să nu recunoască cât erà de frumoasă limba strămoşoască şi că între dânsa şi limba caricatură de azi, este o depărtare ca dela Cer la pământ. Să nu uite cititorul un lucru de însemnătate mare, pe care l'am arătat încă dela începutul acestor citaţiuni: cât este de mic în fapt numărul cuvintelor de origină străină, faţă de acela al cuvintelor latineşti.

Am văzut fraze întregi, curat latineşti; am văzut o citaţiune de 81 de cuvinte în care cele nelatineşti erau numai *trei* la număr, alta de 131 cu abià *şeapte* cuvinte de origină străină.

Iată pentru ce s'a schimonosit şi s'a pocit limba de care ar fi trebuit să fim mândri, dacă înţelegeam că adevărata mândrie pentru un popor este, d'a păstrà cu sfinţenie, limba şi tradiţiile neamului, iar nu d'a se lepădà de trecutul său şi d'a se silì să înşele printr'o minciună (încercare de altmintrelea copilărească) pe filologi, pe oamenii de ştiinţă ai Europei şi de a se amăgì pe sine însuşi.

INCHEERE

Apropiindu-mă de sfârşitul acestei lucrări, de mă v'a întreba cititorul ca Prezidentul pe bietul ţăran: *La ce conchizi?*

(1) Slav. *Sirac*.
(2) Grec. *Lipsis*.

voi răspunde cu o zicătoare franceză: *Les plus courtes folies „sont les meilleures.* „Cele mai bune nebunii sunt cele mai „scurte".

A noastră a ţinut şaptezeci de ani şi mai bine ; a venit cred, vremea să ne venim în fire, şi să ascultăm pe acei care au început o mişcare de reacţiune în contra ideilor nefaste care au făcut aşà mult rău limbei şi culturei poporului român.

Ştiu că cuvântul de *reacţiune* nu prea sună plăcut la urechile multora; multă vreme *Românul* răposatului C. A. Rosetti a pârât şi cu mult succes, *reapţiunea* şi partidul *reapţionar* (1) şi cu aceste simple cuvinte a isbutit a deochia pe conservatori în faţa unui popor care încă sângera de rănile unui lung trecut de nenorociri şi de suferinţe.

Azi suntem, cred, destul de copţi ca să nu ne mai speriem de vorbe, să ne uităm la fapte, şi să înţelegem, că atunci când am apucat pe o cale greşită care ne rătăceşte, nu este nici un rău şi nici o ruşine dacă, recunoscând greşala în care am căzut, ne întoarcem îndărăt, ca să apucăm calea cea adevărată, aceia care ne duce acolo unde voim să ajungem.

O serie de măsuri se pot luà: să deà Dumnezeu, ca cât mai în grabă să fie luate.

I. Aşi propune, ca o comisiune compusă din oameni care ştiu ce este adevărata limbă românească (cum spre pildă Coşbuc, Goga, Gârleanu şi alţii) să fie însărcinată de Ministerul Instrucţiei publice ca să alcătuească o listă, un vocabular cât se poate de întreg al tuturor neologismelor care nu se pot nici măcar apărà prin ideia greşită a latinizărei limbei, adică a cuvintelor româneşti de origină latină, înlocuite prin altele luate cele mai multe după asemănarea celor franceze ca: *fluviu, ambi, arbori. fructe, june, danţ, asasinat, premeditare* etc. (2).

---

(1) Aceasta a fost multă vreme ortografia *Românului*

(2) Vezi lista (dealmintrelea sumară) ce am alcătuit la Capul VI a acelor cuvinte.

A. Acel vocabular să fie trimis în toate şcolile normale cu instrucţiuni categorice, că d'acum înainte să nu mai înveţe pe viitorii învăţători ai poporului a întrebuinţà acele neologisme absurde, ci să se întoarcă la adevăratele ziceri româneşti pe care fără nici un cuvânt şi fără nici un folos le-am părăsit.

B. Acel vocabular să fie trimis cu aceleaşi instrucţiuni în toate şcolile învăţământului primar dela sate şi dela oraşe ca institutorii şi învăţătorii cei de acum, deşi crescuţi la şcoala pedantismului nesocotit care domneşte de atâţia ani în învăţământul nostru, să-şi schimbe metodele şi să nu mai întrebuinţeze neologismele care au stricat limba românească.

II. Acea comisiune să întocmească un al doilea vocabular, în care să se înscrie toate cuvintele care deşi de origină nelatinească, nu se pot scoate din graiul românesc, fără a-l vătămà; şi anume acelea care fiind intrate de veacuri, în idoma noastră, s'au dospit, s'au întrupat, din care s'au născut ziceri, zicători, diminutive, derivate, ce nu se pot pierde fără pagubă mare şi folos puţin (1).

Şi acest al doilea vocabular să fie trimis ca şi cel dintâiu, cu aceleaşi instrucţiuni, şcolilor normale şi celor primare, precum şi celor din învăţământul secundar (licee, gimnazii etc).

III. Ministerul sau Academia Română, să însărcineze iarăşi o comisiune de oamani învăţaţi, cu gust şi bun simţ, care să alcătuiască câteva culegeri, nu prea mari nici prea încărcate, de bucăţi alese pentru frumuseţea şi caracterul curat românesc al stilului (2).

1) Din scrierile vechilor noştri cronicari;

2) Din folklorul nostru;

3) Din basmele şi legendele populare;

---

(1) Vezi câteva pilde în Cap. III; aceste puţine sunt date numai *exempli gratia*; sunt altele multe.

(2) Astfel sunt spre pilă *Antologiile*, adică culegerile de poezii sau părţi din poeziile cele mai frumoase ce există într'o literatură.

4) Din Scriptură;

5) Din poeţii noştri moderni care au scris adevărata limba românească (1)

6) Din zicătorile, şi locuţiunile mai caracteristice ale limbei populare.

Aceste cărticele, să nu credem că ar trebui să fie opere de eruditie în care să se adune tot ce priveşte o materie, spre pildă deosebitele variante ale aceleiaşi legende, ale aceluiaşi basm, sau toate zicătorile, toate basmele populare. Nu: din lucrările de eruditie ale filologilor şi ale învăţaţilor, trebue ca oamenii cu gust literar şi delicat să ea numai ce e mai frumos, mai tipic, mai naţional, ca să nu îngreueze prea mult memoria şi să nu răpească vreme prea multă şcolarilor; alta este o lucrare de eruditie, alta una menită a fi pusă în mâna şcolarilor din învăţământul primar şi secundar; aceste cărţi să fie citite, comentate de profesori care să arate şcolarilor frumuseţea bucăţilor ce vor cuprinde; să li se deà ca model de stil, să le înveţe pe din afară, ca astfel să reintre în mintea şi în memoria noilor generaţii graiul viu, original, colorat al poporului nostru.

In sfârşit în licee, în gimnazii să se ea ca normă şi ca scop, ca d'acum înainte învăţământul limbei româneşti să fie aşezat pe adevăratele sale temeiuri. Volapückul, care a necinstit limba noastră să fie isgonit de profesori cu acelaş zel cu care de atâţia ani, au prigonit cuvintele slave sau greceşti; şcolarii să înveţe dela profesorii lor a vorbì şi a scrie adevărata limba românească, iar nu cea fabricată în mod artificial de pedanţii, neştiutori de carte; la examene, la concursuri, la exerciţiuri de compoziţie şi de stil, numai aceia să capete notele cele mai bune şi să fie clasaţi cei dintâi care vor dovedi că cunosc, vorbesc şi scriu limba românească, iar nu jargonul care e o cor-

(1) Din care aş scoate hotărît pe Bolintineanu cu versurile lui ca: *„Pe două zeci de roze eu 'număr ani mei.*

citură de franţuzească, italienească şi latinească ce se bucură de ani îndelungaţi de nenorocitul privilegiu d'a fi privit ca fiind limba noastră naţională. Să se facă un mic glosariu de locuţiunile, zicerile stricate, luate din limbi streine (ca: *are aerul de a fi; găsesc ca; face cerul* etc. şi să se arate cum trebue aceaşi idee să fie exprimată în adevărata limbă românească.

Aceasta din partea celor îmbrăcaţi cu puterea publică şi cu dreptul d'a îndrumà pe învăţătorii tineretului român pe calea adevăratului naţionalism, dela care ne-am abătut.

Iară rolul de căpetenie va fi al poeţilor, al prozatorilor noştri. Cei dintâi (vorbesc de poeţii cei adevăraţi) au ştiut să se ferească d'a cădeà în păcatul fabricanţilor de limbă, şi şi-au dat seama că poezie adevărată nu puteà fi cu Esperanto sau cu Volapück; prozatorii dela o vreme, au început şi ei o mişcare de reacţiune: să deà Domnul că acea mişcare să se întindă şi să ne facă să găsim din nou comoara ce primisem dela strămoşii noştri, şi pe care ca nişte copii risipitori am nesocotit-o, şi am prăpădit-o, o limbă, de sigur mai bogată, mai complexă de cât aceia a Românilor de acum o sută de ani; dar care, ca şi a lor, să fie românească, iar nu pseudo-franţuzească, latinească-italienească.

Dixi et salvavi animam meam.

I. N. LAHOVARY.